

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 11 grudnia 2024 r.

Poz. 8177

UCHWAŁA NR XI/63/24 RADY MIEJSKIEJ W RYGLICACH

z dnia 5 grudnia 2024 roku

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ryglice na lata 2025-2028

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465), art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ryglice na lata 2025-2028", stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Traci moc Uchwała Nr LI/409/18 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 29 czerwca 2018r., w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ryglice na lata 2018-2021 (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2018 r. poz. 4917).

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący Rady

Marek Dudowicz

Załącznik do uchwały Nr XI/63/24
Rady Miejskiej w Ryglicach
z dnia 5 grudnia 2024 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RYGLICE NA LATA 2025-2028

Fotografia z portalu <https://turystyka.ryglice.pl/galerie/gmina-ryglice-w-starym-objektywie/>

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonywanymi na poziomie województwa i powiatu
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)
 - 5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy. Położenie, podziały administracyjne i zarys historii obszaru gminy
Charakterystyka krajobrazu kulturowego i zasobów dziedzictwa
Zabytki archeologiczne
Dziedzictwo niematerialne
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Priorytety i kierunki działania w ramach GPOnZ
8. Instrumentarium realizacji GPOnZ
9. Zasady oceny realizacji GPOnZ
10. Źródła finansowania GPOnZ
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

1. Wprowadzenie

Przedmiotem opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Ryglice na lata 2025-2028 jest szeroko rozumiane dziedzictwo kulturowe gminy, które stanowi jedną z najważniejszych konsekwencji działalności człowieka i rozwoju społeczno – gospodarczego. Zabytki będące materialnym dziedzictwem kulturowym stanowią także dobro kultury w sensie niematerialnym, upamiętniającym istotne dla tożsamości kulturowej wydarzenia z historii, postacie historyczne, idee wyrażające się m.in. w ewoluujących stylach historycznych tworzących historię szeroko rozumianej sztuki i kultury. W założeniach niniejszego programu szczególną uwagę skupiono w kierunku dziedzictwa materialnego kształtującego tożsamość tego regionu małopolski, w powiecie tarnowskim. Gmina posiada siedem sołectw: Bistuszcza, Joniny, Kowalowa, Lubcza, Uniszowa, Wola Lubecka, Zalasowa oraz miasta Ryglice.

Stosowane w niniejszym opracowaniu szerokie pojęcie dziedzictwa kulturowego jest rozumiane

jako historia osadnictwa na terenie gminy oraz zabytki nieruchome, w tym krajobraz kulturowy, układ urbanistyczny, ruralistyczny i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Głównymi założeniami niniejszego programu jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego,

służącej podejmowaniu planowanych działań w zakresie finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac w zakresie ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań w kierunku edukacyjnym, promocyjnym i wychowawczym. Niniejszy program został opracowany zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa na okres czterech lat i będzie cyklicznie aktualizowany. Po dwóch latach od uchwalenia programu burmistrz ma obowiązek sporządzić sprawozdanie z jego realizacji celem przedstawienia wyników radzie miejskiej. Prowadzone w trakcie wykonywania założeń programowych sprawozdanie przyniesie możliwość uwzględniania nowych uwarunkowań prawnych, społecznych i gospodarczych oraz sprecyzowanie lub modyfikację założonych celów.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z 2023 r. poz. 951, 1688, 1904). Zgodnie z art. 87 ust. 2 ww. ustawy, GPOnZ opiera się o wykaz zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) (uchylony)
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 i ust. 3-5 cytowanej powyżej ustawy, GPOnZ jest sporządzany przez burmistrza na okres 4 lat. Po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmowany jest przez Radę Miejską i publikowany w dzienniku urzędowym województwa małopolskiego. Z realizacji programów burmistrz sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy. Jednocześnie w art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23.07.2003 r., nałożono na organy administracji publicznej obowiązki:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Za pośrednią podstawę prawną dla opracowania GPOnZ można uznać treść art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463, 1688) stanowiącego, że zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m. in. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Niniejsza część programu zawiera wyszczególnione obowiązujące uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

Z treści art. 5 i art. 6 ust. 1 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku wynika, iż konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest stanie na straży m.in. szeroko rozumianego dziedzictwa narodowego, które w dużym stopniu tworzą zabytki. Ponadto zabytki, jako obiekty silnie nacechowane kulturowo wartościami materialnymi jak i niematerialnymi, stanowią dobro wspólne wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Konstytucja RP w art. 86 stanowi, że zabytki i ich wartość jest dobrem wspólnym i każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowanie przez siebie jego pogorszenia.

2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i inne.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840,

z 2023 r. poz. 951, 1688, 1904 ze zmian.), która wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć:

Art.3

1) *zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*

2) *zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;*

3) *zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;*

4) *zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną*

lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem; instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

5) *instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;*

6) *prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;*

7) *prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;*

8) *roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;*

9) *badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;*

10) *badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;*

11) *badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;*

12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

W art. 6 ust. 1 pkt. 1 te same ustawy wymienione zostały zabytki nieruchome, które podlegają ochronie bez względu na stan zachowania:

- krajobrazy kulturowe
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane
- dzieła architektury i budownictwa
- dzieła budownictwa obronnego
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe
- cmentarze
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji

Ustawa w tym samym artykule wymienia także następujące zabytki ruchome, które podlegają ochronie bez względu na stan zachowania:

- dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmaty oraz pamiątki historyczne
- wytwory techniki
- materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach
- instrumenty muzyczne

- wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne
- przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych
- osobistości lub instytucji;

Ustawa wymienia następujące zabytki archeologiczne, które podlegają ochronie bez względu na stan zachowania:

- pozostałości terenowego, pradziejowego i historycznego osadnictwa
- cmentarzyska
- kurhany
- relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać także nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2)

Ochrona zabytków w myśl art. 4 ww. ustawy stanowi zadanie organów administracji publicznej

i polega na podejmowaniu przez nich działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; o uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza zgodnie z art. 5 ww. ustawy polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury

Ustawa w art. 7 wymienia następujące formy ochrony zabytków:

1. wpis do rejestru zabytków; Rejestr dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku, jak wskazuje art. 9.

W przypadku zabytku ruchomego, jest on wpisywany na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku lub na podstawie przeprowadzonego postępowania z urzędu w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę, zgodnie z art. 10.

Zabytek ruchomy stanowiący dobro kultury, o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt. 1 ustawy z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz. U. poz. 1086), podlega z urzędu wpisowi do rejestru. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego informuje wojewódzkiego konserwatora zabytków o zaistnieniu podstaw do wpisu zabytku do rejestru, przekazując dane zabytku i dokumenty niezbędne do dokonania wpisu.

2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

3. uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;

4. utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;

Tryb ustanowienia parku kulturowego określa art. 16 ww. ustawy:

- Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.

- Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

- Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu w wojewódzkim konserwatorze zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

- W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

- Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie, których ten park ma być urządzony.

- Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie ustanowionego przez radę gminy parku kulturowego zgodnie z art. 17 mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej

2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych

3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1

a. zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;

b. składowania lub magazynowania odpadów

4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na podstawie art. 18 ust. 1 ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust.1, w szczególności:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,

zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu

- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami

Zgodnie z art. 19 ww. ustawy w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych,

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust.1, ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu, ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Na podstawie art. 19 ww. ustawy projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Zgodnie z art. 20 tejże ustawy ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Jak wskazano w art. 21 wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, w której na podstawie art. 24 ust. 5 powinny być ujęte następujące zabytki:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szereg ważnych uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostało ujętych także w wielu innych obowiązujących ustawach, mowa o:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zmian.)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 682 ze zmian.)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1336, 1688, 1890)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 54)
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 278)
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 344 ze zmian.)
- Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarza wojennych (t.j. Dz. U. z 2018 r., poz. 2337)
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 87)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 571)
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385)
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393)
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164)
- Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 102)

3) Rozporządzenia.

Poniżej wymienione zostały inne akty wykonawcze, głównie rozporządzenia określające zasady ochrony zabytków i sprawowania opieki nad zabytkami.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661, z 2019 r. poz. 1886 i z 2021 r. poz. 56)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609, z 2019 r. poz. 1721, z 2021 r. poz. 81)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 r., Nr 75, poz. 706)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r., Nr 89, poz. 510)

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004, Nr 212, poz. 2153)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 1901)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 poz. 2425)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r., poz. 110)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 979)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1470)

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Ryglice na lata 2025-2028 opracowany został zgodnie z założeniami sztanदारowych dokumentów krajowych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest strategicznym dokumentem uchwalanym przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z 2023 r. poz. 951, 1688, 1904). Dokument ten określa cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na okres czterech lat. Wskazuje on także szczegółowo kierunki działań i zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, jak również warunki i sposób ich finansowania oraz harmonogram ich realizacji.

Na mocy Uchwały nr 242 Rady Ministrów z dn. 8 grudnia 2023 r. ustanowiony został **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026** (M.P. 2023 poz. 1470). Dokonano w nim diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych obszarach 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków, 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach, 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Celem głównym „Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026” jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami w szczególności poprzez ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwo wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji wszystkich celów i zadań w Krajowym Programie na lata 2023-2026 opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym Programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są kierunki działań wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do

2026 r. Są to:

- Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:
 - model i system wartościowania zabytków;
 - plany zarządzania dla pomników historii;
 - wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
 - system bezpieczeństwa zabytków;
 - projektowanie konserwatorskie.
- Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:
 - cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
 - opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.
- Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:
 - wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
 - digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
 - rozwój portalu zabytek.pl.
- Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:
 - włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
 - kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
 - wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Budżet „KPOZiOnZ 2023-26” wynosi 55,8 mln zł, a podmiotami koordynującymi zadania są:

- Departament Ochrony Zabytków
- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 i jego aktualizacja pn. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”.

Strategia rozwoju województwa jest podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu województwa, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni regionalnej. Jest obowiązkowa, określa ją samorząd województwa i powinna uwzględniać w szczególności następujące cele: pielęgnowanie polskości oraz rozwój i kształtowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie tożsamości lokalnej; pobudzanie aktywności gospodarczej; podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa; zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń; kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011–2020 (SRWM 2011–2020). Została przyjęta Uchwałą nr 1423/21 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 7 października 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu Zarządzania Strategią Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” Dokument ten reprezentuje czwartą generację strategii opracowywanych przez samorząd regionalny. Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” stanowi przejaw woli samorządowych władz regionalnych do dalszego wzmocnienia pozycji samorządu województwa jako koordynatora i animatora działań rozwojowych podejmowanych w przestrzeni regionalnej. Kierunki polityki w nim opisane składają się na interwencję publiczną, która zakłada harmonijny rozwój, zarówno w sferze społecznej, gospodarczej i środowiskowej całej Małopolski, przy wykorzystaniu potencjałów terytorialnych i likwidacji barier rozwojowych jej poszczególnych obszarów (rozwój terytorialnie zrównoważony). Beneficjentami tak rozumianego rozwoju będą wszyscy mieszkańcy Małopolski.

Zgodnie z I częścią Strategii pn. Diagnoza i Prognozy rozwojowe w rozdziale dotyczącym kultury i dziedzictwa określono główne wyzwania:

- Zachowanie dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, szczególnie przeprowadzenie prac adaptacyjnych i modernizacyjnych obiektów zagrożonych (np. drewnianego budownictwa mieszkalnego – interwencja „in situ”, zabytkowych dworów, pałaców i zamków oraz zabytkowych obiektów techniki).
- Kultura żywa – zachowanie aktywności twórców i animatorów oraz utrzymanie popytu na usługi w sektorze kultury.
- Podtrzymanie wizerunku Małopolski jako regionu silnego kulturowo i twórczo wykorzystującego potencjał innowacji oraz kształtującego swą tożsamość i doceniającego swoje korzenie.
- Kultura dla nowego pokolenia – świadomość i wrażliwość ludzi – wzmocnienie edukacji kulturowej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, budowanie tożsamości lokalnej i ponadregionalnej,
- podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach, kształcenie oraz rozwijanie kompetencji kulturowych i kreatywnych

Zgodnie z II częścią Strategii pn. Kultura i dziedzictwo wskazano główne kierunki działań w zakresie:

1) Ochrony, promocji i rozwoju dziedzictwa narodowego:

- Ochrona i promocja zabytków nieruchomych (m. in. wpisanych na listę UNESCO i Pomników Historii) i ruchomych oraz opieka nad nimi, dostępnych dla wszystkich grup odbiorców, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
- Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym, odtwarzanym i rekonstruowanym wraz z ich otoczeniem nowych funkcji użytkowych.

- Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla małopolskich wzorów etnograficznych w oparciu o regionalne formy i motywy ludowe.
- Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i form aktywności regionalnych.
- Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.

2) Wzmocnienie edukacji kulturalnej:

- Rozwijanie programów edukacji kulturalnej, ukierunkowanych na zróżnicowane grupy odbiorców, wspierających kształtowanie potrzeb i postaw oraz umożliwiających świadome i aktywne uczestnictwo w kulturze.
- Stymulowanie współpracy podmiotów sektora edukacji i kultury w celu realizacji programów kulturalnych rozwijających umiejętności uniwersalne, w szczególności kompetencje kreatywne dzieci i młodzieży, oraz sprzyjających międzypokoleniowej wymianie wartości kulturowych.
- Wspomaganie lokalnych inicjatyw i form twórczego uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych.

3) Zmiana jakości usług i dostosowanie oferty kultury do zmieniających się potrzeb odbiorców:

- Poprawa jakości istniejącej oraz budowa nowej infrastruktury, a także adaptacja obiektów na cele kulturalne, przy uwzględnieniu rozwiązań proekologicznych.
- Tworzenie wspólnej oferty kulturalnej oraz wymiana doświadczeń i wiedzy w celu budowania nowych wartości, w ramach współpracy pomiędzy podmiotami kultury (sieciowanie).
- Poprawa otwartości instytucji kultury, w tym na rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów.
- Zwiększanie różnorodności oferty kulturalnej i wprowadzanie propozycji interdyscyplinarnych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych i ekologicznych, w celu podnoszenia dostępności i atrakcyjności oferty.
- Wspieranie aktywności twórców, artystów i lokalnych animatorów kultury w łączności z odbiorcami.
- Prezentacja dorobku małopolskich twórców i artystów poza granicami województwa.
- Wzmocnienie kooperacji podmiotów działających w obszarze kultury z podmiotami przemysłów kreatywnych.
- Optymalizacja zarządzania podmiotami działającymi w obszarze kultury i dziedzictwa oraz wsparcie rozwoju kadr kultury, a także podwyższenie standardów bezpieczeństwa oraz dystansu społecznego w okresie epidemii.

4) Zachowanie i budowa tożsamości mieszkańców w oparciu o potencjał innowacyjny i tradycję:

- Kreowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych służących pielęgnowaniu polskości oraz rozwojowi i kształtowaniu świadomości narodowej i regionalnej mieszkańców.
- Koordynacja i wsparcie marketingowe wydarzeń kulturalnych inicjowanych przez społeczności i instytucje lokalne.
- Ożywianie potencjałów drzemiących w społecznościach lokalnych, m.in. organizowanie muzeów domowych i ekomuzeów.

5) Wzmocnienie obecności kultury w sieci:

- Wzmocnienie, tworzenie i upowszechnianie zjawisk kulturalnych w sieci poprzez rozwój infrastruktury cyfrowej podmiotów kultury.
- Tworzenie alternatywnej oferty on-line dziedzictwa kulturowego Małopolski, w tym bibliotek cyfrowych upowszechniających wiedzę i zasoby podmiotów kultury, twórców i artystów Małopolski, z uwzględnieniem zasobów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

- Intensyfikacja działań marketingowych i promocyjnych podmiotów działających w obszarze kultury i dziedzictwa.

- Wzmacnianie kondycji finansowej i atutów konkurencyjności podmiotów sektora kultury, w tym instytucji kultury, poprzez rozwój sprzedaży produktów tych podmiotów w Internecie.

6) Prezentacja i promocja kultury regionów Europy i świata, w szczególności regionów partnerskich Małopolski.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022–2025 (uchwała Nr LVI/800/22 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 r.)

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce 2022–2025, opracowany przez samorząd województwa małopolskiego, jest przejawem troski, dbałości i szacunku dla dziedzictwa kulturowego regionu, chęci zrównoważonego wykorzystania jego zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego Małopolski, przy jednoczesnym zachowaniu go dla przyszłych pokoleń, celem zapewnienia wysokiej jakości życia wszystkich mieszkańców, a także turystów, gości i innych interesariuszy. Ambitne założenia kolejnej edycji programu wynikają z dotychczasowych osiągnięć poprzednich programów, kontynuacji podjętych działań oraz zdiagnozowanych nowych wyzwań i sugerowanych rozwiązań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym na poziomie regionalnym.

W Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022–2025 sformułowano misja pn. *Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem, która* realizowana będzie poprzez **cel strategiczny**: Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan oraz **3 cele operacyjne**: (1) Skuteczną ochronę zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu, (2) Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową oraz (3) Kompetentną edukację i promocję w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego. W ramach wyznaczonych celów określono 6 priorytetów oraz 35 kierunków działań (wraz z propozycjami wybranych przedsięwzięć), które stanowią wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi.

Cel operacyjny I: Skuteczna ochrona zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu

- **Priorytet I.1 Zachowanie wartości krajobrazu kulturowego oraz miejsc i obiektów dziedzictwa - kierunki działań:**

- Rozpoznawanie stanu zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego regionu poprzez monitoring i dokumentowanie jego zasobów oraz badanie przemian ich stanu oraz pełnionych funkcji.

- Spełnianie zasady ochrony zabytków *in situ* wraz z otoczeniem zabytku

- Dbłość o stosowanie wytycznych konserwatorskich oraz zapewnianie zintegrowanej, kompleksowej konserwacji zabytków

-Poprawa stanu zachowania najcenniejszych i najbardziej zdegradowanych obiektów i obszarów zabytkowych

-Ochrona przed utratą unikatowych walorów krajobrazu, będących głównymi nośnikami konkurencyjności i atrakcyjności regionu

-Utrzymywanie elementów przestrzennych reprezentujących tradycyjny układ i charakter wsi

-Utrzymywanie i wyeksponowanie historycznych układów przestrzennych miejscowości i obszarów krajobrazowych

-Konsekwentne i systematyczne wprowadzanie regulacji określonych ustawą krajobrazową

- **Priorytet I.2 Pielęgnowanie tradycji regionalnych, w tym spuścizny po historycznej wielokulturowości regionu - kierunki działań:**

- Wzmocnienie ochrony i opieki nad dziedzictwem niematerialnym opartym na wielokulturowości regionu

- Wspieranie twórców ludowych, tradycyjnego rzemiosła oraz tradycyjnych zawodów

- Dokumentowanie i upowszechnienie zasobów dziedzictwa niematerialnego

Cel operacyjny II: Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową

- **Priorytet II.1 Wzmacnianie systemowej współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego - kierunki działań:**

- Inicjowanie i wspieranie projektów oraz aktywności środowisk czerpiących z walorów dziedzictwa kulturowego i twórczo je interpretujących

- Aktywne zarządzanie miejscami z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, wyróżnionych Znakiem Dziedzictwa Europejskiego, pomnikami historii i szlakami kulturowymi w wymiarze świadomości międzynarodowej i lokalnej

- Trwała i programowa współpraca administracji publicznej ze środowiskami naukowymi obejmująca kształcenie kadr i definiowanie metod ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym

- Stworzenie modelowych porozumień kompetencyjnych służb konserwatorskich z samorządami i instytucjami ochrony zabytków

- Systematyczny rozwój sieci muzeów domowych, wsparcie i zachęcenie do współpracy właścicieli wartościowych kolekcji prywatnych, izb regionalnych i zbiorów kościelnych

- Promowanie dobrych praktyk z zakresu użytkowania i wykorzystania obiektów zabytkowych i kształtowania przestrzeni posiadających walory krajobrazowe

- Rozwijanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej oraz integracji regionalnej budowanej w oparciu o ideę sieci obszarów, miejsc i instytucji

- Prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy – tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym

- **Priorytet II.2 Rozwijanie nowych możliwości zarządzania obiektami zabytkowymi związanych z wyzwaniami przyszłości - kierunki działań:**

- Harmonijne łączenie walorów zabytków z ich współczesnymi funkcjami

- Stymulowanie rozwoju projektowania urbanistycznego, chroniącego i wzbogacającego przestrzeń kulturową i dziedzictwo

- Rewitalizacja miejscowości i obszarów prowadzona w zgodzie z historycznymi wartościami terenów i układów

- Unowocześnienie instytucji opieki nad zbiorami i zabytkami oraz rozwój infrastruktury turystycznej

- Stosowanie ekologicznych rozwiązań służących ograniczeniu emisji zanieczyszczeń, poprawie stanu i kosztów utrzymania zabytków oraz jakości życia Małopolan

Cel operacyjny III: Kompetentna edukacja i promocja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego

- **Priorytet III.1 Kształtowanie postaw wrażliwości na wartości dziedzictwa kulturowego - kierunki działań:**

- Edukowanie do odbioru dziedzictwa kulturowego, jego interpretacji i reinterpretacji

Wprowadzanie adekwatnej oferty edukacyjnej o wartościach i różnorodności dziedzictwa kulturowego Małopolski

- Uwzględnianie potrzeb edukacji o dziedzictwie lokalnym i regionalnym w programach nauczania

- Budowanie silnej identyfikacji Małopolan z regionalnym dziedzictwem kulturowym

- **Priorytet III.2 Upowszechnianie walorów dziedzictwa kulturowego - kierunki działań:**

- Sprzyjanie rozwojowi sposobów spędzania czasu wolnego opartych na wartościach krajobrazu kulturowego oraz miejscowych tradycjach i autentyczności lokalnego dziedzictwa kulturowego
- Tworzenie rynku i promocja produktów tradycyjnych i regionalnych
- Kreowanie placówek muzealnych jako ogniw lokalnej tożsamości, edukacji i regionalnej turystyki kulturowej
- Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej i rekreacyjnej
- Udostępnianie cyfrowe zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego wraz z definiowaniem treści edukacyjnych i promocyjnych
- Uwzględnianie potrzeb edukacji o dziedzictwie lokalnym i regionalnym w konkurencyjnej ofercie czasu wolnego dla wszystkich grup wiekowych
- Prowadzenie aktywnego marketingu i systemowej promocji walorów i aspektów regionalnego dziedzictwa kulturowego

Fundamentami dla realizacji misji są:

- zapewnienie możliwie najskuteczniejszej ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego – zarówno tego najcenniejszego, jak i tych wszystkich jego aspektów, które w powszechnym odbiorze nie są jeszcze postrzegane jako wspólne dziedzictwo kulturowe warte ochrony i opieki,
- utrzymanie bogactwa i zróżnicowania kulturowego wynikającego z długiej historii regionu,
- wydobycie inspiracyjnej siły dziedzictwa kulturowego dla teraźniejszości i przyszłości,
- harmonijna korelacja środowiska zurbanizowanego ze środowiskiem przyrodniczym,
- przywrócenie, uporządkowanie i pielęgnowanie krajobrazu kulturowego Małopolski, zagrożonego lub skażonego działaniami człowieka i rozwojem cywilizacji, związanymi np. ze niszczeniem zasobów naturalnych i kulturowych, zakłóceniami funkcjonowania ekosystemów przyrodniczych, działaniami prowadzącymi do zmian fizjonomii krajobrazu, do niszczenia układów kompozycyjnych, układów historycznych, wprowadzaniem chaosu w przestrzeni, pozbawianiem jej indywidualności i funkcjonalności,
- powiązanie przestrzeni w sieć o wieloaspektowym znaczeniu i licznych funkcjach,
- kreowanie regionalnej tożsamości wspartej na dziedzictwie, z której obecne i przyszłe pokolenia mogą czerpać wzorce oraz pomysły w procesie rozwoju osobistego, społecznego, gospodarczego,
- wzmacnianie aktywności i odpowiedzialności obywatelskiej za dziedzictwo kulturowe regionu, budowanie potencjału społecznego i relacyjnego dla dziedzictwa

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Tarnowskiego na lata 2011-2020

W przedmiotowej Strategii Powiatu Tarnowskiego wyznaczono pięć kluczowych obszarów w których określono najważniejsze planowane działania. W części III pn. Dostępność do usług publicznych wysokiej jakości, został wytyczony plan operacyjny III.4 Dbłość o spójność, atrakcyjność i dostępność oferty kulturalnej, w ramach, której zawarto:

1. Ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego poprzez rewitalizację obiektów zabytkowych z terenu powiatu tarnowskiego oraz promocji posiadanych zasobów dziedzictwa kulturowego. Powiat tarnowski posiada unikatowe i dobrze zachowane walory dziedzictwa kulturowego. Wśród najcenniejszych zasobów wymienia się drewniane kościoły, cmentarze żołnierskie z I wojny światowej oraz całość potencjału, jaki niesie za sobą bogata historia ziemi tarnowskiej. Nierozzerwalne są tu związki z miastem Tarnowem, będącym stolicą subregionu. Zasoby te powinny stanowić bazę dla działań promocyjnych powiatu, natomiast jej uzupełnieniem winna być szeroko rozumiana działalność kulturotwórcza, stwarzająca dogodne warunki do poznawania i odkrywania bogactwa kulturowego Ziemi Tarnowskiej przez nowe pokolenia i odwiedzających.

2. Realizację spójnej i komplementarnej oferty kulturalnej subregionu tarnowskiego poprzez opracowanie i realizacja koncepcji zakładających wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego do promocji powiatu oraz Organizacja imprez i obchodów popularyzujących kulturę powiatu tarnowskiego;

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.

Zgodnie z art. 38 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dn. 27 marca 2003 r. (Dz. U. z 2023 r. poz. 977, 1506, 1597, 1688, 1890, 2029, 2739) *Organy samorządu województwa sporządzają plan zagospodarowania przestrzennego województwa, prowadzą analizy i studia oraz opracowują koncepcje i programy, odnoszące się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego odpowiednio do potrzeb i celów podejmowanych w tym zakresie prac, a także sporządzają audyt krajobrazowy.* Do zadań samorządu województwa należy kształtowanie i prowadzenie regionalnej polityki przestrzennej. Podstawowym instrumentem tej polityki jest **plan zagospodarowania przestrzennego województwa**, którego uchwalenie, zgodnie z art. 18 ust. 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 141, poz. 1590 z późn. zm.) należy do wyłącznej właściwości sejmiku województwa.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest głównym elementem systemu planowania przestrzennego w województwie i służy do określania przestrzennych aspektów polityki rozwojowej. Plan ten jest dokumentem, za którego pośrednictwem ustalenia strategii rozwoju są przenoszone do planowania miejscowego. Zawiera także przestrzenne odniesienia zadań rządowych wpisanych do rejestru i samorządu województwa umieszczonych w programach wojewódzkich polegające na ustaleniu obszarów, na których przewiduje się ich realizację.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego sporządzony został na podstawie Uchwały Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. i zastępuje dotychczas obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, przyjęty Uchwałą Nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dn. 22 grudnia 2003 r. Obowiązujący dotychczas Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego wymagał dostosowania do aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych i przestrzennych, nowych uwarunkowań formalno-prawnych oraz zmian w rozmieszczeniu inwestycji celu publicznego, na co wskazywały opracowania eksperckie m.in. takie jak: Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego 2010, Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego 2014, Polityka miejska województwa małopolskiego (2013)

Celami zagospodarowania przestrzennego Małopolski, zapisanymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, w zakresie dziedzictwa kulturowego są:

- ochrona i rewitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego dla podniesienia poziomu wiedzy, świadomości historycznej oraz edukacji społeczeństwa;
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego;
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu poprzez prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych od skali urbanistycznej po rozwiązania architektoniczne

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

Obecnie Gmina Ryglice nie posiada Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Ryglice, poprzedni obowiązywał w latach 2016 -2023. Konieczne jest jego zaktualizowanie biorąc pod uwagę ustalone cele we wcześniejszym programie, z pominięciem tych już zrealizowanych. Skupić się należy na rewitalizacji zespołu dworsko-parkowego Ryglice Brzeziny, który objęty jest najwyższą formą ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków pod numerem rej. A-160 na podstawie decyzji z dnia 15.07.1978 r.

Rada Miejska w Ryglicach podjęła Uchwałę Nr LI/403/22 z dnia 30 grudnia 2022 roku w sprawie uchwalenia „Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Ryglice na lata 2022-2027 z perspektywą do 2030 r.” W strategii rozwoju gminy określono wizję Ryglic w następujący sposób: *w roku 2030 gmina Ryglice jest przyjaznym miejscem dla mieszkańców i atrakcyjnym dla inwestorów, dbającym o swoje środowisko przyrodnicze i kulturowe.* Ponadto w niniejszym dokumencie wskazano, że misją gminy Ryglice w perspektywie do roku 2030 będzie: *tworzenie dogodnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, zaspokajanie potrzeb wszystkich mieszkańców, zapewnienie bezpiecznej i wysokiej jakości infrastruktury technicznej i rekreacyjno-wypoczynkowej w gminie oraz dbanie o swoje walory przyrodnicze i kulturowe.*

W zasobach przyrodniczych ujęto występujące na terenie gminy Ryglice zabytkowe parki podworskie: w Bistuszej, Ryglicach i Uniszowej, które posiadają cenny starodrzew rodzimego gatunku. W ramach polityki utrzymania i wzbogacania bioróżnorodności terenów gminy Ryglice określono m.in. konieczność ochrony, pielęgnacji i uzupełnianie zieleni urządzonej, a także realizację nowych nasadzeń odnoszących się także do ciągów zieleni krajobrazowej. Te postulaty zostały powtórzone zgodnie z zapisami Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego.

Obowiązujące Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryglice zostało podjęte Uchwałą Rady Miejskiej Ryglice nr LVI/432/18 z dnia 13 listopada 2018 r. zgodnie z inicjującą uchwałą nr XXVI/199/16 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 23 sierpnia 2016 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmian studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ryglice i stanowi zmiany obowiązującego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Ryglice z 1999 r.

✓ Studium wskazuje kierunkowe działania w celu kształtowania krajobrazu kulturowego o wysokich walorach estetycznych i krajobrazowych, w szczególności poprzez:

- a) ochronę miejskiego oraz wiejskiego krajobrazu, zabytków i charakterystycznego dla poszczególnych sołectw tradycyjnego typu zabudowy,
- b) zachowanie charakterystycznych dla gminy struktur osadniczych,
- c) ochronę krajobrazu otwartego poprzez przeciwdziałanie dekoncentracji zabudowy, ochronę ekspozycji panoram widokowych,
- d) udostępnienie i eksponowanie walorów krajobrazowych poprzez wyznaczenie szlaków rowerowych i pieszych, punktów widokowych,
- e) kształtowanie atrakcyjnych, przyjaznych przestrzeni publicznych – placów, skwerów, ścieżek pieszych i rowerowych, szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych, placów zabaw dla dzieci, punktów wypoczynkowych skierowanych na obsługę turystyki – tworzących system powiązań między atrakcjami turystycznymi położonymi na obszarze gminy oraz w jej okolicach,
- f) dbałość o estetykę krajobrazu poprzez zharmonizowane kształtowanie zabudowy i zagospodarowania,

✓ W uwarunkowaniach i regulacji kierunków rozwoju określono ograniczenia pozwalające na wyraźną, przestrzenną i programową nobilitację obszarów, w których występują. Nie powinny one natomiast stwarzać nieracjonalnych ograniczeń rozwoju.

✓ Jak wskazuje studium ochronę krajobrazu kulturowego oraz zasobów środowiska należy kształtować poprzez:

- 1) wyznaczenie w granicach gminy obszaru przestrzeni zieleni, wraz z zasadami zawartymi w par. 12;
- 2) wyznaczenie w granicach gminy elementów waloryzacji krajobrazu: punkty widokowe, ekspozycje krajobrazowe – panoramy widokowe, kierunki widoków,
- 3) ustalenie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, wskazanych w Rozdziale VI studium.

Rozwijając wątek krajobrazu kulturowego dla wyznaczonych punktów widokowych zapisy studium ustalają nakaz zachowania ekspozycji panoram i wglądów we wnętrza krajobrazowe.

Ponadto dla wyznaczonych ekspozycji krajobrazowych – panoram widokowych ustalono:

- 1) nakaz kształtowania i utrzymania ekspozycji w zakresie podstawowych elementów tj. dominant, wysokości nowej zabudowy mieszkaniowej, ze szczególnym uwzględnieniem terenów położonych na linii wskazanych na rysunku kierunków widoków, w tym z punktów widokowych,
- 2) nakaz ustalenia w planie miejscowym zasad porządkowania form współczesnej architektury mieszkaniowej przez wprowadzenie szczegółowych wytycznych określających gabaryty budynków, w tym wysokość, nachylenie połaci dachowych.

Natomiast w rozdziale VI określono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Wskazane zostały obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz ze strefami ochrony oraz obszary wpisane do rejestru zabytków, wyszczególnione w Tomie I w tabeli nr 3 i oznaczone na rysunku Studium nr II. Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ich stref ochrony oraz dla obszarów wpisanych do rejestru zabytków obowiązują ustalenia zgodne z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dla obiektów zabytkowych ujętych w ust. 3, wskazano następujące działania mające na celu:

- 1) ochronę, konserwację oraz zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym,
- 2) utrzymanie (o ile zachowane są oryginalne) lub w miarę możliwości przywrócenie historycznej skali, gabarytów, proporcji bryły, spadków dachu, kompozycji elewacji, w tym rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych oraz charakterystycznych detali elewacji, materiałów elewacyjnych i pokryć dachowych;
- 3) zakaz:

- a) zmiany wyglądu zewnętrznego w sposób niezgodny ze stylem obiektu,
- b) lokalizowania od strony przestrzeni publicznych elementów dekomponujących elewacje, takich jak: instalacje, klimatyzatory, przewody dymowe i wentylacyjne, skrzynki gazowe oraz złącza kablowe elektroenergetyczne, z dopuszczeniem wbudowanych,
- 4) ochronę, konserwację, restaurację i zachowanie lokalizacji elementów małej architektury oraz ochronę historycznego komponowanego drzewostanu w ich otoczeniu,

W odniesieniu do stanowisk archeologicznych wyszczególnionych w Tomie I w tabeli nr 5 i na rysunku Studium nr II oraz stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wskazano regulacje ochrony na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Uchwałą Nr XXXVII/186/06 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 26 kwietnia 2006 r. uchwalony został miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Ryglice dla wsi Uniszowa i określa on min. warunki ochrony konserwatorskiej dla obiektów zabytkowych:

W § 7 Zasady ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustalono co następuje:

1. Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej:

a) obejmuje teren szkoły wraz z otoczeniem, oznaczone symbolem UO1, ZL24, R25,

b) dopuszcza się wykonanie szczegółowego planu rewaloryzacji obszarów położonych w strefie,

c) ustala się konserwację zachowanych głównych elementów układu przestrzennego,

d) ustala się dążenie do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenie historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki określone każdorazowo przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

e) dopuszcza się nową zabudowę o ile nowa zabudowa będzie dopuszczona ze stanowiska konserwatorskiego to winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej

w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru

i otworów oraz nawiązanie formą do lokalnej tradycji architektonicznej.

2. Strefa ochrony konserwatorskiej:

1) obejmuje zachowany układ przestrzenny zabudowy i układy drożne, częściowo historycznie czytelny rozłóg pól, tereny otwartego krajobrazu, zespół dworsko parkowy, zabytki budownictwa mieszkalnego, zabytki małej architektury sakralnej,

2) ustala się konserwację zachowanych głównych elementów układu przestrzennego, szczególnie: posadzek (nawierzchnie, ciek i zbiorniki wodne), ścian i elewacji (zabudowa, zieleń) oraz dążenia w miarę możliwości do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenie historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki określone każdorazowo przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

3) określa się konieczność dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,

4) ustala się usunąć lub przebudować obiekty dysharmonizujące przestrzeń zabytkową, lub wprowadzić maskowanie zielenią,

5) ustala się zakaz realizacji dachów o mijających się połaciach na wysokości kalenicy oraz dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci,

- 6) dopuszcza się rozbudowę lub wymianę i lokalizację nowej zabudowy pod warunkiem odpowiedniego ukształtowania form architektonicznych nieobniżających wartości kulturowych otoczenia,
- 7) ochronie i opiece podlegają bez względu na stan zachowania obiekty architektury drewnianej i murowanej, w dobrym stanie technicznym,
- 8) bezwzględną ochroną obejmuje się kapliczki i krzyże przydrożne,
- 9) ustala się: a) zachowanie schematu podziału parceli i przebiegu dróg gruntowych, b) zachowanie układu zagrodowego zwartego lub otwartego wielobudynkowego,
- 10) jako wartościowe elementy otoczenia zabudowy uznaje się: wysoką zieleń, towarzyszącą budynkom, ogrodzenia w formie drewnianych parkanów lub żywopłotów grabowych oraz studnie i piwnice ziemne,
- 11) określa się konieczność dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej o następujących cechach: a) obiekty parterowe o niewielkiej kubaturze, o wysokości dwóch kondygnacji w tym poddasze użytkowe, b) dachy dwuspadowe, naczółkowe lub czterospadowe z długą kalenicą, kryte dachówką ceramiczną lub innymi materiałami naturalnymi, c) stosowanie ganków, werand, "zachat", a w partii dachów facjat, d) doświetlanie poddasza przez szczyty i facjaty e) kolorystyka tradycyjna: brązy i zielenie.

3. Obiekty ujęte w ewidencji zabytków architektury i budownictwa:

1) Obiekty ujęte w ewidencji zabytków:

- Dawny zespół dworski

a) dwór, mur , obecnie szkoła,

b) pozostałości niewielkiego parku dworskiego,

- dom nr 1, dom nr 5, dom nr 48, dom nr 78

- kapliczki: kapliczka Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej, kapliczka Matki Boskiej Tucholskiej rodziny Bożków, kapliczka Matki Boskiej Tucholskiej rodziny A. Lachowicza, Posąg Najświętszej Panny Marii Niepokalanie Poczętej, Fundacja dworska, Krzyż z wizerunkiem Chrystusa na postumencie, fundacja M. Malika, Krzyż z rzeźbionym wizerunkiem Chrystusa na postumencie, fundacja rodziny Poznańskich, Krzyż w miejscu gdzie Niemcy zamordowali w 1943 r. księdza R.Ulatowskiego z Tuchowa,

2) wszelkie prace remontowe, zmiany własności, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w trybie określonym przepisach szczególnych.

- 1 lipca 2024 roku na podstawie art. 17 pkt 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977 z późni. zm.) Burmistrz Ryglic zawiadomił o podjęciu przez Radę Miejską w Ryglicach uchwał:
1. nr LVII/448/23 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 27 czerwca 2023 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Miejscowego Planu zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryglice dla Miasta Ryglice,
 2. nr LVII/449/23 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 27 czerwca 2023 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Miejscowego Planu zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryglice dla wsi Bistuszowa,
 3. nr LVII/450/23 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 27 czerwca 2023 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Miejscowego Planu zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryglice dla wsi Joniny,
 4. nr LVII/451/23 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 27 czerwca 2023 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Miejscowego Planu zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryglice dla wsi Kowalowa,
 5. nr LVII/452/23 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 27 czerwca 2023 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Miejscowego Planu zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryglice dla wsi Lubcza,
 6. nr LVII/453/23 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 27 czerwca 2023 r. w sprawie przystąpienia do opracowania Miejscowego Planu zagospodarowania Przestrzennego Gminy Ryglice dla wsi Zalasowa

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Położenie, podziały administracyjne, przyroda i zarys historii obszaru gminy

Gmina Ryglice zlokalizowana jest we wschodniej części województwa małopolskiego, w powiecie tarnowskim, w widłach dwóch potoków: Szwedki i Wolanki, pośród wzniesień Pogórza Ciężkowickiego, graniczy z trzema gminami powiatu tarnowskiego: od północnego zachodu z gminą Skrzyszów, od zachodu z gminą Tuchów, od południowego wschodu z gminą Szerzyny) oraz z dwiema gminami powiatu dębickiego (województwo podkarpackie) (od północnego wschodu z gminą Pilzno, od wschodu z gminą Jodłowa). Południowa część gminy Ryglice leży na terenie [Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki](#). Siedzibą gminy jest miasto Ryglice, które prawa miejskie posiadało w latach 1824–1934 i decyzją Rady Ministrów posiada od 2001 r. Jest ono jednym z ośmiu miast powiatu tarnowskiego, i tworzy gminę miejsko-wiejską wraz z siedmioma okolicznymi wsiami tj. Bistuszową, Joninami, Kowalową, Lubczą, Uniszową, Wołą Lubecką i Zalasową. Powierzchnia gminy wynosi 117 km², którą zamieszkuje 11 652 mieszkańców, zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego w Krakowie z 2019 r. Gmina Ryglice jest typowo rolnicza o gęstej sieci dróg, dobrze rozwiniętej infrastrukturze technicznej, gospodarczej, społecznej.

Wyniki badań powierzchniowych przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) potwierdzają, że ziemie ryglickie mają metrykę archeologiczną sięgającą okresu neolitu - młodszej epoki kamienia (4500-1700 lat p.n.e.), W tym okresie zbieracze i łowcy przeszli z wędrownego na osiadły tryb życia, związany z hodowlą zwierząt, uprawą ziemi oraz budową stałych miejsc zamieszkania. Początkowo były to siedliska z półziemiankami, a następnie małymi chatami, tworzącymi niewielkie osady. Z tych okresów przetrwały zaledwie znalezione na terenie pobliskiego Tuchowa, Buchcic, Piotrkowa i Łowczowa fragmenty użytkowych glinianych naczyń. Materialne dowody istnienia osadnictwa nad rzeką Białą zachowały się również z kultury łużyckiej, okresów lateńskiego i wpływów rzymskich. W okresie „wędrowki ludów”, w którym przestało istnieć Cesarstwo Rzymskie, osadnictwo na tym terenie osłabło. W VII w. zaczyna się kształtować organizm państwowy w dorzeczu górnej Wisły, zwany Państwem Wiślan. Historyczne wzmianki zawarte w „Żywocie św. Metodego” spisany pod koniec IX w. świadczą, iż region ryglicki należał właśnie

do Państwa Wiślan. Wiek IX i X charakteryzują się nowym wzrostem osadnictwa na Podkarpaciu, którego rozwój można uzasadnić stabilizacją sytuacji politycznej wynikającej z włączenia terenów Państwa Wiślan w skład powstającej Polski Mieszka I. Region Ryglic został objęty w okresie od XI do XIII wieku osadnictwem książęcym oraz osadnictwem zakonnym związanym z działalnością osadniczą benedyktynów tynieckich¹.

Obszar gminy Ryglice położony jest w kotlinie w obrębie Zewnętrznych Karpat fliszowych na Pogórzu Ciężkowickim, otoczoną pasmem lesistych wzgórz z najwyższym szczytem Liwocz (561 m n.p.m.) oraz Dobratyń (535 m n.p.m.). Wschodnią granicę stanowią pagórki będące działem wodnym dla potoków Szwedka i Wolanka. Potok Szwedka przepływa przez miejscowości: Kowalową, Joniny, Ryglice, Uniszową, Bistusową i w Kielanowicach wpada do rzeki Białej. Potok Wolanka ma swój początek w okolicy Pustej Góry, płynie przez Wolę Lubecką i Lubczę w kierunku Dęborzyna gdzie łączy się z Jodłówką i uchodzi do Wisłoki. Naturalną granicą gminy od strony południowej jest pasmo Liwocza i Brzanki. W północnej części gminy dominuje góra Kokocz, która osiąga swą kulminację w Woli Lubeckiej (434 m n.p.m.). W centralnej części gminy wyróżniają się wypiętrzenia wzgórz Wierch i Bukowina. W Zalasowej swój początek potoki: Wątok, Dulcza, Zalasówka oraz Wolninka.

Południowa część gminy Ryglice znajduje się na obszarze Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki powołanego Rozporządzeniem Nr 12/95 z dnia 16 listopada 1995 roku (Dz. U. Woj. Tarn. 13/136). Pozostała część obszaru gminy znajduje się w otulinie parku w formie Obszaru Chronionego Krajobrazu Pogórza Ciężkowickiego utworzonego na mocy Rozporządzenia Nr 23196 Wojewody Tarnowskiego z dnia 28 sierpnia 1996 roku; w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu województwa tarnowskiego (Dziennik Urzędowy Województwa Tarnowskiego Nr 10 z dnia 6 września 1996 poz. 60). Obszary Natura 2000 takie jak Biała Tarnowska (PLH120090) i Ostoja w Paśmie Brzanki (PLH120047) stanowią specjalne obszary ochrony siedlisk, które zasięgiem obejmują obszar zachodniej części gminy Ryglice.

Na terenie Gminy Ryglice zlokalizowanych jest siedem Pomników Przyrody:

- Dąb szypułkowy nr 375 w Ryglicach
- Lipa drobnolistna nr 134 w Ryglicach
- Dąb szypułkowy nr 257 Gajus w Lubczy
- Grab zwyczajny w Woli Lubeckiej
- Dąb szypułkowy w Zalasowej
- Lipa drobnolistna w Zalasowej
- Osika w Zalasowej

Najstarszymi osadami w regionie ryglickim są Lubcza, Kowalowa, Ryglice i Zalasowa. Lubcza najprawdopodobniej powstała w początkach panowania pierwszych Piastów. Pierwsza historyczna wzmianka pochodzi z 1197 r. Jan Długosz w *Dziejach Polski* wspomina o „królewskiej wsi Lubcza”. W 1325 r. notowany był drewniany kościół w Lubczy. Prawdopodobnie lokowano ją na prawie polskim i dopiero w 1369 r. przeniesiona została na prawo niemieckie przez Króla Kazimierza Wielkiego. Osią układu osadniczego był ciek wodny Wolanka. W dokumentach królewskich z 1401 i z 1422 roku wymieniona była Lubcza Górna i Dolna. W Lubczy znajdował się folwark królewski, który od 1525 r. przeżywał okres intensywnego rozwoju, kiedy starostwo bieckie (do którego należała Lubcza) objął Seweryn Boener. Skupywał role chłopskie po obniżonej cenie, na co skarżyli się w roku

¹ Korona A., Marcinek P., *Zarys dziejów Ryglic i gminy, Tarnów 2009*, s.20

1549 chłopci tej wsi w suplice do króla. Lubcza w XVI w. przeżywała okres rozkwitu gospodarczego. Pod koniec XVI w. nastąpiło pogorszenie położenia ludności wiejskiej. Kmiecie na folwarku królewskim w Lubczy mieli oddawać daninę zbożową, mieli obowiązek grodzenia płotów folwarcznych, mieli wozić drzewo spoza Lubczy w ramach dni pańszczyźnianych. Żony kmieci miały tkąć konopie i len na potrzeby dworu królewskiego. Ponadto kmiecie w ramach dnia pańszczyźnianego byli zobowiązani ciąć sieczkę na potrzeby folwarku, czyścić dwór, sadzić drzewka i wykonywać inne zlecone roboty. Co prawda jeszcze w 1629 r. Lubcza słynie ze sławnych piekarzy, którzy wywozili swoje wyroby przede wszystkim do Tarnowa, ale są to oznaki minionej świetności. We wsi Lubcza osadnictwo rozwinęło się dopiero w XIX/XX w. Główna droga wiejska prowadząca wzdłuż potoku Wolanka, to trakt historyczny. Krzyżująca się z nim droga przez przysiółek Budaki do Kowalowej powstała dopiero na przełomie XIX/XX w. Do końca XIX w. Lubcza zmieniała właścicieli, aż w 1902 roku zadłużony majątek lubecki został rozparcelowany i sprzedany okolicznym chłopom. W Polsce przedrozbiorowej wieś wchodziła w skład województwa sandomierskiego. Po rozbiorach znalazła się w granicach zaboru austriackiego – w Galicji, zaś po wskrzeszeniu Państwa Polskiego w 1918r. weszła w skład województwa krakowskiego. Od roku 1975 do 1998r. znajdowała się w województwie tarnowskim. Obecnie leży w województwie małopolskim. Zajmuje powierzchnię ok. 24 km².

Kowalowa – lokowana na prawie niemieckim – istniejąca zapewne od 1301 roku należała do parafii ryglickiej ufundowanej w początkach XIV w. przez ród Sulimów. Nazwa wsi patronimiczna, pochodzi prawdopodobnie od nazwiska właścicieli miejscowości w średniowieczu – Kowalewskich. Po raz pierwszy miejscowość Kowalowy poświadczona jest w 1386 roku. Na przełomie dziejów współczesną Kowalową określano m.in. tak: Kowalowy, Kowalewy, Kowalówka. Wiadomo, że w I poł. XV wieku przez Kowalowy prowadzi droga wiodąca z Tuchowa do doliny Wisłoki. W roku 1469 Kowalowy dzielą się już na Górne i Dolne, posiadają także sołtysa (część Kowalowej leży wtedy w powiecie Bieckim a część w Pilźnieńskim. Osią układu osadniczego był ciek wodny potoku Szwedka, a jej przedłużeniem w kierunku wschodnim ciąg głównej drogi prowadzącej z Tuchowa przez Kowalową do Jodłowej. Układ zabudowy miał charakter łańcuchówki (wsi leśno-łanowej). W 1581 roku Kowalowy należą już do parafii Ryglice, a w 1785 zaczyna funkcjonować szkoła podstawowa jednoklasowa. Na przełomie XIX/XX w. wykształciły się ciągi drożne łączące centrum wsi z sąsiednią Lubczą. Wiemy, że w 1880 roku Kowalowa liczy sobie 877 mieszkańców (w tym 78 na obszarze dworu) wtedy występuje jeszcze pod nazwą Kowalowy. W maju 1915 roku na terenie gminy doszło do licznych bitew, po których ślad pozostał również w Kowalowej. W północnej części Kowalowej, przy drodze do Lubczy założono w 1915 roku cmentarz wojskowy z ciałami poległych w trakcie I Wojny Światowej. W 1947 nastąpiło przeniesienie z Ryglic do Kowalowej drewnianego kościoła zbudowanego w końcu XVII w. Kościół otrzymuje wezwanie Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny. W jego pobliżu znajdują się stawy hodowlane zasilane wodami Szwedki. W 1952 r. w Kowalowej powstaje samodzielna parafia wyłączona z parafii Ryglice. W 1965 roku powstaje tutaj nowa szkoła.

Ryglice powstały prawdopodobnie w XII w. Pierwotnie była to osada leśna której mieszkańcy zajmowali się pędzeniem smoły. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1301 r. Wtedy właśnie Władysław Łokietek ustanowił właścicielami Ryglic Mikołaja Burzę i Wawrzyńca Kielanowskiego – szlachciców herbu Pobóg. Wizytacja parafii i kościoła z 1748 roku informuje, że na menzie kamienniej ołtarza wielkiego jest wykuty napis: „Vladislaus princeps Poloniae sub Anno Domini 1301 wieś Burzyn i Rygielskie Porzeczce nadał wiecznemi czasy szlachetnym dwiema osobom: Panu Mikołajowi Burzy i Panu Wawrzyńcowi Kielanowskiemu, którzy Kościół Rygielski ufundowali, do którego pierwszego plebana introdukowali ks. Stanisława Pierzchałę”. Prawdopodobnie wtedy również powstaje parafia w

Ryglicach chociaż pierwsza pewna wzmianka pochodzi dopiero z 1351 r. W tym czasie ludność parafii szacuje się na 225 osób. Swą nazwę – Ryglice – osada zawdzięcza prawu do pobierania opłat za przejazd miejscową drogą. Aby uprościć pobieranie myta, oraz uniknąć prób nielegalnego przejazdu, drogę tą ryglowano na noc. Stąd też nazwa Ryglice. Od drugiej połowy XIV wieku Ryglice wchodzi w etap dość dużego rozwoju gospodarczego. Dogodne położenie Ryglic tuż przy szlaku wiodącym przez Podkarpacie na Ruś Halicką docenił Kazimierz Wielki. W okresie jego panowania następuje znaczny rozwój, prawdopodobnie wtedy Ryglicom nadano prawa miejskie magdeburskie. Najprawdopodobniej również wtedy do Ryglic przybywają pierwsi Żydzi, którzy przyczyniają się do rozwoju rzemiosła i handlu. Centrum się rozrasta na wzór większych miast, zostaje wytyczony rynek w kształcie czworoboku. Ryglice otrzymały również przywilej organizowania jarmarków. Można powiedzieć, że do XVI w. następuje ciągły rozwój miasteczka, rozwija się handel i rzemiosło, pojawiają się młyny, karczmy, zakłady rzemieślnicze. Pojawia się również szkoła i szpital. O ciągłym rozwoju świadczy także podział Ryglic na dwie, później trzy części. Obok dobrych warunków naturalnych dużą rolę w tym względzie odgrywała istniejąca już w XV w. droga prowadząca z Tuchowa przez Kielanowice, Bistuszową, Uniszową, Ryglice i Kowalową do Jodłowej i doliny Wisłoki. Był to ważny trakt komunikacyjny między Pilznem a Bieczem. Dopiero wiek XVII przynosi nagłe zahamowanie rozwoju miasteczka. Pojawiają się powodzie, wybucha zaraza cholery. Do Ryglic wkraczą Szwedzi, prawdopodobnie zostali oni pobici nad potokiem Szwedką w 1656 roku, stąd wzięła się jego nazwa. Mają miejsce również najazdy Kozaków i Tatarów – spłonął kościół. Następstwem ciągłych najazdów jest głód, który coraz częściej dawał się we znaki. W tym okresie zaczyna powstawać w Ryglicach dwór szlachecki. W wieku XVIII następuje duży napływ ludności Żydowskiej z Niemiec. Na wioskach zaczynają się pojawiać oddziały rosyjskie i oddziały konfederatów barskich, jedni i drudzy pobierali kontrybucję. Ryglice liczą w tym czasie ok. 1800 mieszkańców.

W I połowie XIX w. zostaje przebudowany dworek w Ryglicach. Zaczyna powstawać również cmentarz żydowski. W centrum odnotowano rogatkę na której pobierano myto. Wybudowano koszary dragonów i stajnie. Około połowy XIX wieku właścicielką Ryglic jest Anna Ankwiczówna-Borzęcka. W Ryglicach rozwija się tkactwo, którym zajmują się chrześcijanie oraz handel prowadzony przede wszystkim przez Żydów. Pod koniec wieku Ryglice liczą 395 domów, 2703 mieszkańców, w tym 2324 katolików, 372 Żydów, 7 ewangelików i 14 osób innych wyznań. Na początku XX wieku nauczyciel Jan Wirtel objął kierownictwo szkoły w Ryglicach i sprawował je do roku 1934. Był wielkim społecznikiem, inicjatorem licznych przedsięwzięć służących dobru ogólnemu. Krakowskie Towarzystwo Oświaty Ludowej przekazało dzieciom szkolnym biblioteczkę składającą się z 200 książek. Wybudowano Ochronkę i klasztor ss. dominikanek ufundowaną przez hrabinę Stefanię Szczepańską. Powstaje „Kółko Czytelnicze” – biblioteka dla mieszkańców Ryglic i okolicy. Staraniem miejscowej ludności wybudowano linię telefoniczno-telegraficzną z Tuchowa do Ryglic. 26 lipca 1908 założono w Ryglicach Kasę Stefczyka, pierwszą spółdzielnię. Założyciele to Jan Wirtel i Romuald Reinhold. 28 sierpnia 1908 r. urodził się w Ryglicach Wacław Boratyński, znany malarz i rzeźbiarz. Zmarł 25 września 1939 roku w szpitalu wojskowym we Lwowie. 20 września 1912 r. w Ryglicach oddano do użytku nową piętrową szkołę murowaną. W czasie pierwszej wojny światowej wojska rosyjskie wkroczyły do Ryglic w listopadzie 1914 r. W nocy w wigilię Bożego Narodzenia toczyła się tu wielka bitwa z wojskami armii austriackiej. Okopy Rosjan znajdowały się tuż za zachodnią ścianą rynku a Austriaków w Uniszowej. Wojska rosyjskie były w ofensywie. Armia austriacka musiała się wycofać do Tuchowa za rzekę Biała, gdzie front stanął aż do maja 1915 roku. 2 maja 1915 r. doszło na tym terenie do jednej z największych bitew I wojny światowej (na odcinku Staszówka-góra Pustki-Łuzna-Gorlice). W wyniku przełamania pozycji Rosjan przez wojska austro-

węgierskie oraz armię niemiecką gen. Mackensena państwa centralne opanowały Galicję i Królestwo Kongresowe. Po tych walkach pozostało w okolicy 86 cmentarzy wojennych w tym również w Ryglicach. W 1917 r. w Ryglicach powstała druga spółdzielnia – Składnica Kótek Rolniczych – założona staraniem proboszcza, księdza Jakuba Wyrwy. Liczyła 800 członków, prowadziła duży sklep. Dyrektorem kalkulacyjnym i towaroznawczym był Jan Wirtel, kierownik szkoły, który pracował bezinteresownie przez 3 lata. Z dochodów zakupiono największą stajnię po wojsku austriackim i tam mieściły się sklepy i magazyny Składnicy. W czasie dewaluacji pieniędzy zamknięto sklep, oddawano członkom udziały i pożyczki. W dniu 10 października 1918 r. ziemia tarnowska i Ryglice odzyskały wolność po 146 latach niewoli. W 1922 r. w Ryglicach powstało Towarzystwo Szkoły Ludowej, które rozwinęło szeroką działalność szkolną i pozaszkolną. TSL założył Adam Asnyk w Krakowie w 1891 r., w Ryglicach natomiast Franciszek Dubiel. Wkrótce utworzono siedmioklasową szkołę powszechną, wówczas imienia Stanisława Staszica, założono także Kółko Rolnicze, reaktywowano Ochotniczą Straż Pożarną. Przed wybuchem II wojny światowej Ryglice liczyły 2515 ha, posiadały 650 gospodarstw, 3017 mieszkańców w tym 412 Żydów. W czasie drugiej wojny światowej wojska niemieckie wkroczyły do Ryglic od strony Tuchowa w czwartek 7 września 1939 r. Przejechały wówczas tędy trzy dywizje pancerne. Późną jesienią Niemcy przywieźli do Ryglic Polaków wygnanych z Wielkopolski, których czasowo ulokowano w szkole, w budynku parafialnym i w pomieszczeniach TSL. Następnie poszczególne rodziny zamieszkały u obywateli miasteczka. W 1940 r. niemieccy żandarmi z Tarnowa spalili bożnicę żydowską, była to piętrowa budowla, do której prowadziły wysokie, kamienne schody boczne. W 1941 r. powstała kolejna Spółdzielnia „Rygliczanka”, której organizatorem był Eugeniusz Jękot i inni młodszy działacze. 22 lipca 1942 r. Niemcy wywieźli wszystkich Żydów z Ryglic do getta w Tuchowie. Żydzi mieszkali i żyli w Ryglicach 595 lat. Po wiekach ich obecności pozostał tylko kirkut, cmentarz żydowski. W okolicy Gilowej Góry 17 sierpnia 1944 r. oddział partyzantów AK zorganizował zasadzkę na kolumnę ciężarówek niemieckich z samochodem pancernym na przedzie. W wyniku walki zniszczono 7 samochodów i zdobyto wiele broni. Było to po spaleniu zachodniej części rynku w Ryglicach. 13 stycznia 1945 r. Niemcy spalili wschodnią część rynku w Ryglicach z budynkiem zabytkowego ratusza i charakterystyczną wieżą zegarową z XIX wieku a 17 stycznia o godzinie 11 wysadzili wszystkie trzy mosty. O godzinie 11.30 opuściły Ryglice ostatnie oddziały niemieckie. W czasie drugiej wojny światowej podczas działań wojennych i w innych okolicznościach (zameczeni w obozach, zabici przez gestapo itp.) zginęło 75 obywateli Ryglic Polaków oraz bez mała wszyscy Żydzi. Od 1939 r. do 22 lipca 1942 r. Niemcy zastrzelili na ludzkich oczach 30 osób narodowości żydowskiej, resztę zniszczyli w obozach w Bełżcu, Płaszowie i Oświęcimiu. Po zakończeniu wojny w Ryglicach nastąpiła nowa epoka, okres intensywnej odbudowy i rozbudowy, okres zmian na wszystkich odcinkach życia. Ryglice od 1 stycznia 2001 r. decyzją Rady Ministrów znów stały się miastem.

Zalasowa, położona jest w gminie Ryglice na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokami Wątok, Dulcza i Zalasówka oraz ich dopływami. Od zachodu graniczy z Tuchowem i Karwodrzą (gmina Tarnów), od północy z Szynwałdem (gmina Skrzyszów), od wschodu z Wolą Lubecką i Zwiernikiem (gmina Pilzno), a od południa z Uniszową, Ryglicami i Joninami. Zalasowa leży w odległości 15 km od Tarnowa, 6 km od Ryglic, 11 km od Lubczy oraz 7 km od Tuchowa. Jest obszarowo dużą miejscowością bowiem zajmuje powierzchnię ponad 26 km², zaś długość jej granic wynosi 33 km. Zamieszkuje w niej ponad 3 tys. osób. Pierwsza wzmianka o Zalasowej pochodzi z 1362 roku. Kupił wtedy część wsi Rafał z Tarnowa od Michała z Kielanowic. Można zatem przypuszczać, że Zalasowa istniała już w pierwszej połowie XIV wieku. Zalasowa leżała wtedy w ziemi sandomierskiej. W drugiej połowie XIV wieku przechodzi ona w ręce Leliwitów

Tarnowskich, prawdopodobnie istniał już wtedy jakiś kościół, jednak pierwsza wzmianka o nim pochodzi dopiero z 1416 roku, gdy poświadczona jest parafia należąca do dekanatu tarnowskiego. W 1448 r. Zalasowa należy do Tarnowskich, później wspomniany jest sołtys Jarosław Śluzowski, następnie Bernard Śluzowski. W 1536 roku Zalasowa posiada już dwie karczmy, młyn i dwa łany gruntu należące do sołtysa. Wymieniono 65 kmieci uprawiających pole na 31 łanach ziemi a w 1581 roku jest już 70 kmieci gospodarujących na 33 łanach, 9 zagrodników (ogrodników), 36 komorników z bydłem i 9 rzemieślników, istnieją też dwa młyny. Pierwsza szkoła w Zalasowej datowana jest na 1539 r., a szpital – przytułek dla ubogich na 1665 rok. Po śmierci Zofii Tarnowskiej w 1570 roku Zalasowa przechodzi na własność jej męża – księcia Konstantego Ostrońskiego. Od 1742 roku właścicielem Zalasowej jest Paweł Sanguszko a jego rodzina dziedziczy ją aż do początku XX wieku. W 1776 roku wieś liczy 850 mieszkańców. W 1843 roku księżna Elżbieta Sanguszkowa z Lubomirskich uruchamia w Zalasowej szkołę – ochronkę dla ubogich dzieci oraz zatrudnia w niej nauczycielkę. Działalność tej placówki przerywają krwawe wydarzenia związane z rabacją. W 1848 wybucha epidemia cholery, umierają wtedy 133 osoby, a w 1853 roku na tę samą chorobę umiera 142 osoby. Dane z 1880 roku mówią, że w Zalasowej jest już 1832 mieszkańców. W 1889 wybudowano nową szkołę. Pod koniec XIX wieku liczba mieszkańców trochę spada – jest ich 1304. W 1938 roku rozpoczęto budowę nowej szkoły, a w 1949 roku do Zalasowej doprowadzono prąd. Pod koniec XX wieku następuje telefonizacja i gazyfikacja wsi. W 1955 r. utworzona została jako samodzielna Gromadzka Rada Narodowa. Natomiast od lipca 1960 r. połączono Zalasową z Szywnawaldem. Od 1 stycznia 1973 r. Zalasowa wraca do gminy Ryglice, gdzie funkcjonuje do dnia dzisiejszego.

Uniszowa założona w XII wieku należeć miała do Benedyktynów Tynieckich. Wzmianka o osadzie zawarta jest w dokumencie z 1105 roku kardynała Idziego, biskupa tuskulańskiego i legata papieża Kaliksta II. W myśl tego dokumentu klasztor tyniecki otrzymał od królowej Judyty, drugiej żony księcia Władysława Hermana, wdowy po królu węgierskim Salomonie szereg posiadłości między Wisłoką, Białą i Dunajcem, do których to należała również Uniszowa. Pierwsza pewna wzmianka o Uniszowej pochodzi z 1389 roku, wystąpił wtedy przed sądem ziemskim Mikosz de Uneschowicz. Miejscowość należała do benedyktynów Tynieckich do roku 1407, następnie przeszła w ręce szlacheckie. W końcu XIV wieku znajdowała się w dobrach szlacheckich. Wtedy też przeniesiono jej lokację na prawo niemieckie, co poświadczą też po części jej układ łańcuchowy złożony wzdłuż potoku Szwedka. W 1430 roku jako posiadacz wsi wzmiankowany był Mikołaj z Burzyna – miał ją zakupić od Paszka z Kielanowic. W 1581 roku wieś znajdowała się (ponownie?) w rękach Kielanowskich i przynależała do parafii w Ryglicach. Wiadomo, że w XV wieku prowadził przez Tuchów – Bistuszową – Uniszową – Ryglice – Kowalowy – Jodłową trakt kupiecki do doliny Wisłoki. W XVI wieku wioska należy do powiatu Bieckiego, należała już wtedy do parafii w Ryglicach. Pod koniec XIX wieku powstaje murowany dworek oraz park dworski. W początku XIX wieku wieś Uniszowa należała do rodziny Ząbeckich. W 1894 majątek ziemski został wystawiony na sprzedaż. Zakupił go Józef Jędrzejowicz. W początkach XX wieku przechodzi on w ręce Bossowskich, następnie Korytowskich, a w 1920 Boryczków. Budynek dworu wzniesiony został w 1880 roku z fundacji Franciszka Ząbeckiego. W 1914 r. na terenie Uniszowej, Bistuszowej i Ryglic odbyła się bitwa pomiędzy wojskami austriackimi a rosyjskimi.

Bistuszowa leży na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Szwedka i jej dopływem potokiem Uniszowskim. Od zachodu i północy graniczy z Tuchowem i Burzynem (gmina Tuchów), od południa z Jodłówką Tuchowską (gmina Tuchów), a od wschodu z Uniszową. Prawdopodobnie była lokowana na prawie polskim i być może dopiero w XIV w. przeniesiono ją na prawo niemieckie. Osią układu osadniczego był ciek wodny potoku Szwedka, który swoją nazwę zawdzięcza tradycji, według której mieli się w niej potopić Szwedzi zaatakowani przez

oddział okolicznych chłopów, a zagrody utworzyły wzdłuż niego wieś łańcuchówkę. Na wyżej położonych terenach (Podlesie) w czasach późniejszych powstały rozproszone przysiółki samotnicze. W okresie powtórnej lokacji układ pól był układem łańców leśnych. Początki osady sięgają czasów XII w. kiedy to Królowa Judyta – druga żona Władysława Hermana, podarowała ją jako ziemie przyległe do Tuchowa, benedyktynom tyńskim. Nazwa pochodzi z języka germańskiego „bist us”, oznacza „na wyżynie” (wzniesieniu), być może dlatego, że znaczna jej część położona jest na dwóch przeciwległych wzgórzach. Dalsza część nazwy (-owa) odnosi się do określenia, iż były to ziemie królewskie z nadania. Pierwsza wzmianka historyczna o wsi pochodzi z 1407 roku. Bistuszcza wymieniana jest jako wieś szlachecka, należąca w latach 1407-1422 do Zawiszy z Bistuszczy. W pierwszej połowie XV wieku Bistuszcza wraz z Łukowicami, Burzynem i częścią Ryglic były w posiadaniu Mikołaja z Burzyna. Ziemie to otrzymał za udział w wojnie z Krzyżakami od Króla który, w 1416 i 1430 powiększył swoje dobra o Kielanowice, Sierakowice i część Uniszowej. W latach 1502-08 Bistuszcza należy do Jakuba z Burzyna. W rękach Burzyńskich Bistuszcza pozostaje do XVIII wieku. Osią układu osadniczego był ciek wodny potoku Szwedka. Na wyżej położonych terenach (Podlesie) w czasach późniejszych powstały rozproszone przysiółki samotnicze. W XV wieku wykształcił się główny trakt komunikacyjny, droga z Tuchowa przez Uniszową, Ryglicę, Joniny, Kowalową, do Jodłowej. W drugiej połowie XVII w. wzniesiono dwór w Bistuszczy, który przebudowano i rozbudowano w końcu XVIII w. Barokowo klasycystyczny, murowany, parterowy, na planie prostokąta, częściowo podpiwniczony z gankiem kolumnowym od frontu. Nakryty dachem czterospadowym łamanym- tzw. „polskim”, kryty gontem. W pierwszej połowie XIX w. założono park dworski, który został przekształcony z wcześniejszego założenia ogrodowego, o powierzchni ok. 4 ha z aleją lipową prowadzącą do dworu, otoczony pierwotnie szpalerem kilkusetletnich dębów, z których zachowało się kilka egzemplarzy uznanych za pomnik przyrody. W 1882 r. właścicielem majątku byli Bolesław i Maria Bossowscy. Przed 1868 rokiem Bistuszcza należała do Józefa Rychtarskiego. W 1946 roku majątek przejmuje Skarb Państwa, budynek dawnego dworu przejęty zostaje przez Gromadzką Radę Narodową, urządzona zostaje szkoła oraz przedszkole.

Joniny leżą na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Szwedka i jej dopływami. Od zachodu graniczy z Ryglicami, od północy z Zalasową i Wolą Lubecką, od wschodu z Lubczą i Kowalową, a od południa z Żurową i Swoszową (gmina Szerzyny). Joniny są wsią założoną w XIV w. Miejscowość lokowano na prawie niemieckim. Osią układu osadniczego centralnej części był ciek wodny potoku Szwedka, a jej przedłużeniem ciąg głównej drogi prowadzącej przez Joniny z Tuchowa do Jodłowej. Układ zabudowy ma charakter łańcuchowy (wieś leśno-łańcuchowa). Średniowieczny trakt Tuchów-Joniny krzyżuje się z traktem prowadzącym w kierunku północnym do przysiółka Lipie i miejscowości Zalasowa a w kierunku południowym do przysiółka Liciąż i Szerzyny. Wzdłuż tej drogi rozproszone są zagrody tworzące inne przysiółki. Pierwsza wzmianka o Joninach pochodzi z 1407 r., wówczas, w kronikach występują one pod nazwą Janiny (wymieniony jest Piotr de Janyna), lokowane na prawie niemieckim, od początku były własnością szlachecką. Historyczna przynależność administracyjna i kościelna jest prawdopodobnie taka sama jak w przypadku Ryglic. Zapewne też właściciele Ryglic byli jednocześnie właścicielami Jonin. Wiejskie budownictwo drewniane jest w fazie zaniku. Znajduje się tu natomiast kilka zabytkowych obiektów małej architektury sakralnej (kapliczki, krzyże i figury). Przy głównej drodze w centrum wsi w końcu lat 90-tych XX w. wybudowano murowaną kaplicę p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego.

Wola Lubecka leży na Pogórzu Karpackim, na obszarze Pogórza Ciężkowickiego, nad potokiem Wolanką i jej dopływami. Od zachodu graniczy z Zalasową, od północy ze Zwiernikiem

(gmina Pilzno), od wschodu z Lubczą ,a od południa z Joninami i Kowalową. Zajmuje powierzchnię ok. 7 km². Największym wzniesieniem na jej terenie jest Góra Kokocz (434 m n.p.m). Wola Lubecka została założona na przełomie XIV/XV w. Wskazana jest w rejestrze podatkowym z 1504 r. Była wsią szlachecką. Lokowano ją na prawie niemieckim. Osią układu osadniczego był ciek wodny Wolanka. Główną drogą był trakt komunikacyjny z Zalasowej do Lubczy, prowadzący częściowo wzdłuż potoku Wolanka, a częściowo działem wodnym pomiędzy Wolanką, a jej dopływem. Przynależność administracyjna i kościelna wsi była taka sama jak sąsiedniej Lubczy. Nazwa wsi: ok. 1884 – Lubecka Wola XX w. – Wola Lubecka²

Charakterystyka krajobrazu kulturowego i zasobów dziedzictwa

Definicja krajobrazu kulturowego jest zawarta w art. 3 pkt. 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23.07.2003 r.. *Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.* Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego służy utrzymaniu tożsamości społeczności lokalnych (małe ojczyzny), regionów i państwa. Wobec tego konieczne jest utrzymanie i eksponowanie jego wartości, podejmując działania odnoszące się zarówno do ochrony dziedzictwa kulturowego, jak i środowiska przyrodniczego. Przedmiotem ochrony powinno być: ukształtowanie terenu, jego pokrycie (przyrodnicze i kulturowe) oraz tradycje zagospodarowania. Na obszarze gminy Ryglice krajobraz kulturowy tworzą zabytki nieruchome: historyczny układ urbanistyczny, dzieła architektury i budownictwa, cmentarze i miejsca pamięci, parki i inne formy zaprojektowanej zieleni a także zabytki ruchome: kapliczki i krzyże przydrożne, oraz zabytki archeologiczne.

Obszar gminy Ryglice zdominowany jest przez rozproszoną zabudowę mieszkalną, jednorodzinną skupioną wzdłuż ciągów komunikacyjnych. Ponadto jest gminą typowo rolniczą o gęstej sieci dróg, powiązanych komunikacyjnie z układem wojewódzkim i krajowym siecią dróg powiatowych, dobrze rozwiniętej infrastrukturze technicznej, gospodarczej, społecznej. Budynki mieszkalne orientowane są kalenicą w stronę drogi, rzadziej ścianą szczytową. Na terenie gminy występuje dość duża liczba kapliczek zarówno domkowych jak i figur na postumencie czy krzyży. Na terenie gminy Ryglice zachowanych jest wiele przykładów historycznej zabudowy drewnianej, tradycyjnej lecz tworzącej już coraz rzadziej zagrodę (budynek mieszkalny z budynkami gospodarczymi). Budownictwo mieszkalne, wiejskie to drewniane budynki powstałe na planie prostokąta, o konstrukcji zrębowej zabezpieczonej gliną, pobielone lub szalowaniem pionowym. Nakryte dwuspadowym dachem z dachówką ceramiczną lub cementową. Charakterystyczne dla tego typu budownictwa są niewielkie skrzynkowe, drewniane okna, często występują drewniane ganki na ścianie frontowej. Ponadto charakterystyczne są daszki okapowe umieszczone w szczytach ścian, a także widoczne, często ozdobne zakończenia belek stropowych pod okapem dachu. Szczególną uwagę należy zwrócić również na drzwi, które bardzo często posiadają wysoką wartość artystyczną, i tym samym podnoszą wartość zabytkową chałup. Najczęściej występującym typem drzwi są drewniane drzwi płycinowe, dwuskrzydłowe z górnym nadświetlem, oraz często zdobione dekoracjami architektonicznymi.

glice/, dn. 07.0

(przykład budownictwa drewnianego z Bistuszowej)

(Przykład drzwi z Jonin)

(przykłady ganków z Lubczy i Kowalowej)

Wśród budownictwa drewnianego na uwagę zasługuje Dom Tercjarski wybudowany w XIX/XX w. położony w Ryglicach. Budynek parterowy, podpiwniczony, wzniesiony na planie prostokąta z wysuniętą częścią po stronie wschodniej. Do bocznej ściany przylega także niewielki ganek. Ściany zewnętrzne oszalowane pionowym deskowaniem, częściowo malowanym. Frontowa (północna) elewacja posiada podcienia na filarach, zwieńczone łukiem z ozdobnie zakończonych desek. Budynek nakryty dachem czterospadowym, z pokryciem z blachy na rąbek stojący w kolorze brązowym. Ganek posiada dach pulpitowy. W zewnętrznej strukturze zachowana się drewniana stolarka otworowa malowana w białym kolorze. W korpusie głównym mieszczą się okna skrzynkowe, sześciopolowe oraz drzwi dwuskrzydłowe płycinowe.

Dom Tercjarski z Ryglic

Ważnym elementem krajobrazu kulturowego są zespoły kościelne. Na terenie gminy Ryglice znajdują się cztery kościoły parafialne i wszystkie są wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego. Najstarszym zachowanym kościołem jest kościół pw. Niepokalanego Serca NMP, datowany na 2 poł. XVII w. Pozostałe budynki kościołów powstały na przełomie XIX/XX w. Wszystkie z nich posiadają wysokie wartości artystyczne, historyczne i stanowią wraz z otaczającą je zielenią, często starodrzewem, dominantę w układzie przestrzennym miejscowości.

zabytkowy kościół w Kowalowej

Następnym ważnym elementem tworzącym krajobraz kulturowy są obiekty kultu religijnego czyli kapliczki i krzyże przydrożne wraz z otaczającymi je drzewami, tworzącymi przestrzeń "sacrum" w otwartym krajobrazie. Datowanie zabytkowych kapliczek sięga od pocz. XIX w. - XX w. Najliczniejszą grupę stanowią kamienne kapliczki postaciami świętych na postumencie m.in. Najświętszej Marii Panny, Serca Pana Jezusa, św. Jana Nepomucena. Teren ryglicki bogaty jest również w kapliczki domkowe (murowana i drewniane) Najstarszą z nich jest datowana na 1807 r. drewniana kapliczka domkowa z figurą św. Jana Nepomucena w miejscowości Joniny. Zlokalizowana na terenie parku dworskiego z fundacji Ignacego Głowackiego, właściciela wsi. Wybudowana na planie kwadratu na niskiej ławie z kamienia łamanego, drewniana o konstrukcji słupowej, oszalowana w układzie pionowym. Zwrócona frontem na północ. Od frontu otwarta, zamknięta łukowo z wejściem z niskim płotkiem. We wnętrzu kapliczki znajduje się ludowa rzeźba św. Jana Nepomucena z 1908 r. z inskrypcją fundacyjną na postumencie. Całość nakryta dachem trójspadkowym pokrytym gontem.

(kapliczka domkowa z 1807 r. z Jonin)

(grupa 5 figur z Ryglic) (kapliczka NMPNP z Ryglic) (krzyż przydrożny z Zalasowej)

Kolejnym elementem krajobrazu kulturowego gminy są cmentarze wojenne z I wojny światowej. Znajdują się one po jednym w miejscowości Zalasowa, Ryglice, Bistuszowa, Kowalowa,

Lubcza. Dwa z nich są wpisane do rejestru zabytków województwa małopolskiego: Bistuszowa - cmentarz wojenny nr 165, A-1257/M z 02.06.2011 r., i Ryglice - cmentarz wojenny nr 167, A-38/M z 11.01.2005 r.

Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dn. 23.07.2003 r. *zabytek archeologiczny* – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej

Zabytki archeologiczne na terenie Polski rozpoczęto ewidencjonować od 1978 r. w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP), przedsięwzięcia poszukiwania, rejestrowania i nanoszenia na mapy stanowisk archeologicznych. Najdawniejsze osadnictwo w Ryglicach i jego okolicach zostało potwierdzone przez archeologów w ramach badań powierzchniowych, a które rozwijało się zarówno w oddaleniu od rzek jak w ich dolinach. Zasadzenie Pogórza Ciężkowickiego przypada na przełom wczesnego i środkowego neolitu tj. 3500 lat p.n.e. Prace ziemne związane z powstawaniem współczesnego budownictwa mieszkalnego i innymi inwestycjami i towarzyszące im badania archeologiczne, ujawniły nowe, liczne stanowiska archeologiczne – najstarsze pochodzą z mezolitu. Dzięki nim, można określić początki osady Ryglice i okolic sięgają okresu przedpiastowskiego.

Stanowiska archeologiczne są ewidencjonowane w postaci Kart Ewidencji Zabytku Archeologicznego Ładowego. Obszar gminy Ryglice położony jest na obszarach AZP o numerach: 106-67, 107-67, 106-68, 106-69, 105-69, 105-68. W Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się 253 kart adresowych zabytków archeologicznych. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są na terenie wszystkich sołectw gminy, w tym najliczniej występują w mieście Ryglice - 58 stanowisk oraz wsi Lubcza – 55 stanowisk. Natomiast w pozostałych miejscowościach liczba występowania stanowisk archeologicznych prezentuje się następująco: Bistuszowa – 27, Joniny – 17, Kowalowa – 22, Uniszowa – 8, Wola Lubecka – 14, Zalasowa – 52. Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne dokumentują ślady osadnictwa, punkty osadnicze oraz osady pochodzące ze wszystkich okresów chronologicznych - od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminnej Ewidencji Zabytków:

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr st. na obszarze	Nr st. w miejscowości	Charakter obiektu	Chronologia	Nr działki ewidencyjnej	Uwagi
1.	Bistuszowa	106-67	87	1	ślad osadnictwa	mezolit, epoka kamienia, prahistoria	204/1 obr. Bistuszowa	
2.	Bistuszowa	106-67	88	2	ślad osadnictwa osada	neolit prahistoria	207/5 obr. Bistuszowa	
3.	Bistuszowa	106-67	89	3	ślad osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	187/4 obr. Bistuszowa	
4.	Bistuszowa	106-67	90	4	ślad osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	48/1 obr. Bistuszowa	

5.	Bistuszowa	106-67	91	5	śląd osadnictwa	prahistoria	120/1 obr. Bistuszowa	
6.	Bistuszowa	106-67	92	6	śląd osadnictwa osada	neolit prahistoria, epoka brązu	102/6, 103, 105/4, 106/8 obr. Bistuszowa	
7.	Bistuszowa	106-67	93	7	osada	epoka brązu, okres rzymski, prahistoria	102/10, 102/11, 102/12, 109/3, 110/2, 110/3, 112/1, 112/2 obr. Bistuszowa	
8.	Bistuszowa	106-67	94	8	śląd osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	110/5 obr. Bistuszowa	
9.	Bistuszowa	106-67	95	9	śląd osadnictwa	prahistoria	69/2 obr. Bistuszowa	
10.	Bistuszowa	106-67	96	10	śląd osadnictwa	prahistoria	130 obr. Bistuszowa	

11.	Bistuszowa	106-67	97	11	osada	neolit	148/1, 148/2, 162/1, 534 obr. Bistuszowa	
12.	Bistuszowa	106-67	98	12	śląd osadnictwa	prahistoria	152/3 obr. Bistuszowa	
13.	Bistuszowa	106-67	99	13	śląd osadnictwa	neolit (?)	240/1 obr. Bistuszowa	
14.	Bistuszowa	106-67	100	14	osada śląd osadnictwa	prahistoria epoka brązu	252, 305/8, 305/11, 308, 311 obr. Bistuszowa	
15.	Bistuszowa	106-67	101	15	osada	późny okres rzymski	277/2, 279, 284 obr. Bistuszowa	
16.	Bistuszowa	106-67	102	16	śląd osadnictwa	prahistoria	270/5, 274/20 obr. Bistuszowa	
17.	Bistuszowa	106-67	103	17	śląd osadnictwa	prahistoria, późne średniowiecze	166/2, 167/1 obr. Bistuszowa	
18.	Bistuszowa	107-67	58	23	śląd osadnictwa	epoka kamienia	386 obr. Bistuszowa	
19.	Bistuszowa	107-67	59	24	śląd osadnictwa	neolit, nowożytność, nieokreślona	393, 394 obr. Bistuszowa	
20.	Bistuszowa	107-67	60	25	śląd osadnictwa	neolit, nieokreślona	237, 376, 389 obr. Bistuszowa	
21.	Bistuszowa	107-67	61	26	śląd osadnictwa	neolit	398 obr. Bistuszowa	
22.	Bistuszowa	107-67	62	27	śląd osadnictwa	neolit	443, 444 obr. Bistuszowa	

23.	Bistuszowa	106-67	63	28	osada śląd osadnictwa	neolit nowożytność	237, 447, 447/1, 451/5, 451/6, 451/7, 451/8, 451/9, 451/11, 451/12, 452, 453/2, 453/4 obr. Bistuszowa	
24.	Bistuszowa	106-67	69	29	śląd osadnictwa	neolit	423 obr. Bistuszowa	
25.	Bistuszowa	106-67	75	30	osada	neolit (?), epoka brązu	11, 12, 13, 14, 14/1, 14/2 obr. Bistuszowa	
26.	Bistuszowa (w WEZ jako Tuchów)	106-67	76	58 (Tuchów)	osada śląd osadnictwa	prahistoria epoka brązu	2, 4 obr. Bistuszowa	
27.	Bistuszowa (w WEZ jako Tuchów)	106-67	80	62 (Tuchów)	śląd osadnictwa	prahistoria	19/11 obr. Bistuszowa	
28.	Joniny	106-67	2	1	śląd osadnictwa	późny okres rzymski	-----	lokalizacja nieznana

29.	Joniny	106-68	49	2	osada (?) śląd osadnictwa	środkowy neolit prahistoria	135, 139 obr. Joniny	
30.	Joniny	106-68	58	3	śląd osadnictwa	epoka kamienia	282/1, 300/4 obr. Joniny	
31.	Joniny	106-68	73	4	śląd osadnictwa	epoka kamienia	319 obr. Joniny	
32.	Joniny	106-68	74	5	osada	późne średniowiecze	335/3, 336/4, 336/5 obr. Joniny	

	Joniny	106-68	75	6	śląd osadnictwa	epoka kamienia	-----	Stanowisko Joniny nr 6 znajduje się w granicach stanowiska Joniny nr 14
33.	Joniny	106-68	76	7	osada	późne średniowiecze	296, 297 obr. Joniny	
34.	Joniny	106-68	77	8	osada	późne średniowiecze	163 obr. Joniny	
35.	Joniny	106-68	78	9	śląd osadnictwa	neolit	245/3 obr. Joniny	
36.	Joniny	106-68	79	10	śląd osadnictwa	epoka kamienia	121/1, 122 obr. Joniny	
37.	Joniny	106-68	88	11	osada	późne średniowiecze	106, 107/2 obr. Joniny	
38.	Joniny	106-68	93	12	śląd osadnictwa osada	prahistoria późne średniowiecze	387 obr. Joniny	
39.	Joniny	106-68	102	14	osada	późny neolit/wczesna epoka brązu średniowiecze	405/4, 405/6, 405/10, 405/11, 406, 407/1, 407/2, 722, 723, 506/1, 507/2, 407/1 obr. Joniny	W obrębie stanowiska Joniny nr 14 znajduje się stanowisko Joniny nr 6
40.	Joniny	106-68	103	15	śląd osadnictwa	neolit	434/2, 535/3 obr. Joniny	
41.	Joniny	107-68	16	16	śląd osadnictwa	epoka kamienia	473, 474 Joniny	
42.	Joniny	107-68	17	17	śląd osadnictwa	prahistoria późne średniowiecze	495 obr. Joniny	
43.	Kowalowa	106-68	89	1	osada	późny neolit/wczesna epoka brązu	187/4obr. Joniny	
44.	Kowalowa	106-68	90	2	osada	późny neolit/wczesna epoka brązu	64/1, 74/3, 74/4, 74/5, 74/6, 74/7, 76 obr.	
45.	Kowalowa	106-68	92	3	śląd osadnictwa	epoka kamienia prahistoria	151 obr. Kowalowa	
46.	Kowalowa	106-68	95	4	śląd osadnictwa	prahistoria późne średniowiecze	148 obr. Kowalowa	
47.	Kowalowa	106-68	96	5	śląd osadnictwa	epoka kamienia	188obr. Kowalowa	
48.	Kowalowa	106-68	97	6	śląd osadnictwa osada	prahistoria późne średniowiecze	215/3obr. Kowalowa	
49.	Kowalowa	106-68	98	7	osada	późny neolit/wczesna epoka brązu późne średniowiecze	222/2, 222/6, 225/4, 225/7, 225/8 obr. Kowalowa	
50.	Kowalowa	106-68	99	8	osada	późne średniowiecze	165/1obr. Kowalowa	
51.	Kowalowa	106-68	100	9	śląd osadnictwa osada	prahistoria późne średniowiecze	166/1, 166/2obr. Kowalowa	
52.	Kowalowa	106-68	101	10	śląd osadnictwa osada	neolit późne średniowiecze	405/6, 405/10, 405/11, 405/4, 406, 407/2, 407/1, 506/1, 507/2, 722, 723obr. Kowalowa	
53.	Kowalowa	106-68	104	11	śląd osadnictwa	epoka kamienia	325/3obr. Kowalowa	
54.	Kowalowa	106-68	105	12	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	396/2obr. Kowalowa	
55.	Kowalowa	106-68	106	13	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia średniowiecze	414, 415, 416obr. Kowalowa	

56.	Kowalowa	106-68	107	14	śląd osadnictwa	epoka kamienia	408/1, 408/2, 420obr. Kowalowa	
57.	Kowalowa	106-68	108	15	osada	późne średniowiecze	377/5, 377/6obr. Kowalowa	
58.	Kowalowa	106-68	109	16	śląd osadnictwa	prahistoria	463obr. Kowalowa	
59.	Kowalowa	106-69	8	17	śląd osadnictwa	epoka kamienia	278, 456/2, 451obr. Kowalowa	
60.	Kowalowa	107-69	1	18	punkt osadniczy	późne średniowiecze	596/2, 596/3, 600, 601obr. Kowalowa	
61.	Kowalowa	107-69	2	19	punkt osadniczy	epoka kamienia	604/5obr. Kowalowa	
62.	Kowalowa	107-69	3	20	punkt osadniczy	epoka kamienia	777, 779/2obr. Kowalowa	
63.	Kowalowa	107-69	4	21	punkt osadniczy	nowożytność	825obr. Kowalowa	
64.	Kowalowa	106-68	94	22	osada	późny neolit/wczesna epoka brązu	124/1obr. Kowalowa	
					śląd osadnictwa	średniowiecze		
65.	Lubcza	106-68	84	2	śląd osadnictwa osada	neolit środkowy wczesna epoka brązu (?)	433, 435, 768 obr. Lubcza	
66.	Lubcza	106-68	85	3	śląd osadnictwa	neolit	804 obr. Lubcza	
67.	Lubcza	106-68	86	4	śląd osadnictwa osada	neolit schyłkowy neolit/ wczesna epoka brązu	771, 772/5 obr. Lubcza	
						późne średniowiecze		
68.	Lubcza	106-68	94	5	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1449/1 obr. Lubcza	
69.	Lubcza	106-69	9	6	śląd osadnictwa	neolit późne średniowiecze	1882 obr. Lubcza	
70.	Lubcza	106-69	10	7	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	1903 obr. Lubcza	
71.	Lubcza	106-69	11	8	śląd osadnictwa	neolit/epoka brązu	1914, 1920 obr. Lubcza	
72.	Lubcza	106-69	12	9	śląd osadnictwa	neolit	1907, 1909 obr. Lubcza	
73.	Lubcza	106-69	13	10	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1544 obr. Lubcza	
74.	Lubcza	106-69	14	11	śląd osadnictwa	prahistoria	1464/5, 1465 obr. Lubcza	
75.	Lubcza	106-69	15	12	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1467/3 obr. Lubcza	
76.	Lubcza	106-69	16	13	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	1547/1 obr. Lubcza	
77.	Lubcza	106-69	17	14	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	1520/7 obr. Lubcza	
78.	Lubcza	106-69	18	15	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	1529/2 obr. Lubcza	
79.	Lubcza	106-69	19	16	śląd osadnictwa	prahistoria	1555 obr. Lubcza	
80.	Lubcza	106-69	20	17	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	816 obr. Lubcza	
81.	Lubcza	106-69	21	18	śląd osadnictwa	prahistoria (neolit) późne średniowiecze	827/1 obr. Lubcza	
82.	Lubcza	106-69	22	19	śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka brązu	848 obr. Lubcza	
83.	Lubcza	106-69	23	20	śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze	486 obr. Lubcza	
84.	Lubcza	106-69	24	21	śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze	856 obr. Lubcza	
85.	Lubcza	106-69	25	22	śląd osadnictwa	neolit	882 obr. Lubcza	

86.	Lubcza	106-69	26	23	śląd osadnictwa osada	neolit prahistoria	894, 902 obr. Lubcza	
87.	Lubcza	106-69	27	24	śląd osadnictwa	prahistoria	912 obr. Lubcza	
88.	Lubcza	106-69	28	25	śląd osadnictwa	neolit neolit lub wczesna epoka brązu	904, 905 obr. Lubcza	
89.	Lubcza	106-69	29	26	śląd osadnictwa	prahistoria	960 obr. Lubcza	
90.	Lubcza	106-69	30	27	śląd osadnictwa	prahistoria późne średniowiecze	976/5, 980 obr. Lubcza	
91.	Lubcza	106-69	31	28	śląd osadnictwa	neolit	963 obr. Lubcza	
92.	Lubcza	106-69	32	29	śląd osadnictwa	prahistoria	725, 1141/1 obr. Lubcza	
93.	Lubcza	106-69	33	30	śląd osadnictwa osada	neolit, neolit – epoka brązu epoka brązu, późne średniowiecze	1141/1 obr. Lubcza	
94.	Lubcza	106-69	34	31	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1129, 1137 obr. Lubcza	
95.	Lubcza	106-69	35	32	śląd osadnictwa	neolit, neolit lub wczesna epoka brązu	1600, 1603 obr. Lubcza	
96.	Lubcza	106-69	36	33	śląd osadnictwa	neolit	1994 obr. Lubcza	
97.	Lubcza	106-69	37	34	śląd osadnictwa	neolit – epoka brązu, późne średniowiecze	1604/4, 1961 obr. Lubcza	
98.	Lubcza	106-69	38	35	śląd osadnictwa	okres nowożytny	2078 obr. Lubcza	
99.	Lubcza	106-69	39	36	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu	2074 obr. Lubcza	
110.	Lubcza	106-69	40	37	śląd osadnictwa	neolit	2056/1 obr. Lubcza	
101.	Lubcza	106-69	41	38	śląd osadnictwa	schyłkowy paleolit (mezolit?), epoka kamienia, prahistoria	1701/1, 1702/1 obr. Lubcza	
102.	Lubcza	106-69	42	39	śląd osadnictwa	neolit – epoka brązu	1658, 1660/5, 1660/6 obr. Lubcza	
103.	Lubcza	106-69	43	40	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1198 obr. Lubcza	
104.	Lubcza	106-69	44	41	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1249, 1255 obr. Lubcza	
105.	Lubcza	106-69	45	42	śląd osadnictwa	prahistoria	1290, 1291 obr. Lubcza	
106.	Lubcza	106-69	46	43	śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka brązu	1849 obr. Lubcza	
107.	Lubcza	106-69	50	47	śląd osadnictwa	neolit (?)	2151/2 obr. Lubcza	
108.	Lubcza	106-69	51	48	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	2171/5, 2196/1 obr. Lubcza	
109.	Lubcza	105-69	46	49	osada śląd osadnictwa	neolit (?) epoka brązu	147/1, 147/7, 148Lubczaobr.	
110.	Lubcza	105-69	47	50	śląd osadnictwa osada	neolit neolit (?)	174/1, 175/1, 187, 188, 190, 189/1, 190, 635, 655 obr. Lubcza	
111.	Lubcza	105-69	48	51	śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka brązu	533 obr. Lubcza	
112.	Lubcza	105-69	49	52	śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka brązu, prahistoria, nowożytność	591 obr. Lubcza	
113.	Lubcza	105-69	50	53	śląd osadnictwa	neolit	670/1, 670/2 obr. Lubcza	
114.	Lubcza	105-69	51	54	śląd osadnictwa	prahistoria, okres rzymski	300/1 obr. Lubcza	

115.	Lubcza	105-69	52	55	śląd osadnictwa	prahistoria	410 obr. Lubcza	
116.	Lubcza	105-69	53	56	śląd osadnictwa	neolit – epoka brązu	335 obr. Lubcza	
117.	Lubcza	105-69	54	57	śląd osadnictwa	prahistoria	260/1, 746, 751/1 obr. Lubcza	
118.	Lubcza	105-69	55	58	śląd osadnictwa	neolit, prahistoria	217/2 obr. Lubcza	
119.	Lubcza	105-69	45	59	śląd osadnictwa osada	neolit neolit (?)	156/1, 156/2, 157/1, 157/2, 158/1, 158/2, 158/3, 159/1, 159/2, 160/1, 160/2, 161/1, 165/1, 171/1, 172, 173, 174/1, 175/2, 176, 178, 179, 183, 187 obr. Lubcza	
120.	Ryglice	106-68	1	1	śląd osadnictwa	epoka kamienia	-----	lokalizacja nieznana
121.	Ryglice	106-67	114	2	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	890/1, 891/6 obr. Ryglice	
122.	Ryglice	106-68	10	3	śląd osadnictwa	neolit	26, 32 obr. Ryglice	
123.	Ryglice	106-68	11	4	śląd osadnictwa	epoka kamienia	83/2, 93 obr. Ryglice	
124.	Ryglice	106-68	12	5	śląd osadnictwa	epoka kamienia	43/10, 43/14 obr. Ryglice	
125.	Ryglice	106-68	13	6	śląd osadnictwa	epoka kamienia	67/2 obr. Ryglice	
126.	Ryglice	106-68	14	7	śląd osadnictwa	schyłkowy neolit/wczesna epoka brązu	59 obr. Ryglice	
127.	Ryglice	106-68	16	8	śląd osadnictwa osada (?)	neolit wczesna epoka brązu	218/1, 218/2, 218/3, 219/2, 1731/3, 1731/5 obr. Ryglice	
128.	Ryglice	106-68	17	9	śląd osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	268/8, 269/9 obr. Ryglice	
129.	Ryglice	106-68	18	10	śląd osadnictwa osada	neolit (?) późne średniowiecze	414 obr. Ryglice	
130.	Ryglice	106-68	20	11	śląd osadnictwa	prahistoria, późne średniowiecze	109, 146/1, 439 obr. Ryglice	
131.	Ryglice	106-68	21	12	śląd osadnictwa	epoka kamienia	457/4, 462/2 obr.	
132.	Ryglice	106-68	22	13	śląd osadnictwa	średniowy neolit, późne średniowiecze	470, 471/4 obr. Ryglice	
133.	Ryglice	106-68	23	14	śląd osadnictwa	prahistoria, późne średniowiecze	468 obr. Ryglice	
134.	Ryglice	106-68	24	15	śląd osadnictwa	epoka kamienia	872/2 obr. Ryglice	
135.	Ryglice	106-68	25	16	osada	średniowy neolit, późne średniowiecze	442/3, 443 obr. Ryglice	

136.	Ryglice	106-68	26	17	śląd osadnictwa	epoka kamienia	905/5, 906/2 obr. Ryglice	
137.	Ryglice	106-68	27	18	śląd osadnictwa	neolit	926 obr. Ryglice	
138.	Ryglice	106-68	28	19	śląd osadnictwa	neolit, prahistoria	938, 939 obr. Ryglice	
139.	Ryglice	106-68	29	20	śląd osadnictwa osada	prahistoria późne średniowiecze	1244, 1246/2 obr. Ryglice	
140.	Ryglice	106-68	30	21	osada	średniowy neolit (?), późne średniowiecze	950, 952/4 obr. Ryglice	
141.	Ryglice	106-68	39	22	śląd osadnictwa osada	neolit (?) prahistoria	165 obr. Ryglice	
142.	Ryglice	106-68	40	23	śląd osadnictwa	neolit (?), wczesna epoka brązu	207/1, 207/2 obr. Ryglice	
143.	Ryglice	106-68	41	24	osada	neolit	399, 400/1, 202/4, 202/5 obr. Ryglice	
144.	Ryglice	106-68	42	25	osada	neolit (?)	138/1 obr. Ryglice	

145.	Ryglice	106-68	43	26	śląd osadnictwa	prahistoria	299 obr. Ryglice	
146.	Ryglice	106-68	44	27	osada	neolit (?)	355/3, 355/4, 360/3, 360/4 obr. Ryglice	
147.	Ryglice	106-68	45	28	osada	środkowy neolit (?)	350/9 obr. Ryglice	
148.	Ryglice	106-68	46	29	śląd osadnictwa	neolit (?), prahistoria	342/3 obr. Ryglice	
149.	Ryglice	106-68	47	30	śląd osadnictwa	prahistoria	699 obr. Ryglice	
150.	Ryglice	106-68	48	31	śląd osadnictwa	epoka kamienia	391/1 obr. Ryglice	
151.	Ryglice	106-68	50	32	śląd osadnictwa	epoka kamienia	714, 715/1 obr. Ryglice	
152.	Ryglice	106-68	51	33	śląd osadnictwa	neolit	687, 689 obr. Ryglice	
153.	Ryglice	106-68	52	34	śląd osadnictwa	epoka kamienia	573 obr. Ryglice	
154.	Ryglice	106-68	53	35	śląd osadnictwa	neolit, nowożytność	602, 603/1 obr. Ryglice	
155.	Ryglice	106-68	54	36	osada	neolit środkowy	616/2 obr. Ryglice	
156.	Ryglice	106-68	55	37	śląd osadnictwa	neolit, późne średniowiecze	705/1 obr. Ryglice	
157.	Ryglice	106-68	56	38	osada	neolit	822/3, 822/4, 823 obr. Ryglice	
158.	Ryglice	106-68	57	39	śląd osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	817/1 obr. Ryglice	
159.	Ryglice	106-68	59	40	osada	późny okres rzymski	846/1, 848 obr. Ryglice	
160.	Ryglice	106-68	60	41	osada	późny okres rzymski	765/4, 765/7, 765/8, 766/2, 766/3, 766/4, 769/4, 772/7, 772/10, 772/12, 772/15, 772/19, 772/20 obr. Ryglice	
161.	Ryglice	106-68	61	42	osada	późny okres rzymski	1109/1 obr. Ryglice	
162.	Ryglice	106-68	62	43	osada śląd osadnictwa	neolit późne średniowiecze	773/1 obr. Ryglice	
163.	Ryglice	106-68	63	44	śląd osadnictwa osada	środkowy neolit wczesna epoka brązu	1079/11 obr. Ryglice	
164.	Ryglice	106-68	64	45	osada (?) śląd osadnictwa	środkowy neolit późne średniowiecze	1068/6, 1068/8, 1069 obr. Ryglice	
165.	Ryglice	106-68	65	46	osada	neolit	1076/1, 1080/3, 1080/4, 1080/6, 1081/3, 1081/4, 1083/1, 1083/2, 1084/1, 1088, 1776/1, 1776/2, 1776/3 obr. Ryglice	
166.	Ryglice	106-68	66	47	śląd osadnictwa	neolit	1048 obr. Ryglice	
167.	Ryglice	106-68	67	48	osada	prahistoria, późne średniowiecze	1041/2 obr. Ryglice	
168.	Ryglice	106-68	68	49	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1087/4, 1124/7, 1773/3 obr. Ryglice	
169.	Ryglice	106-68	69	50	śląd osadnictwa osada	środkowy neolit prahistoria	1088, 1335/3, 1336/1, 1336/2, 1339/2 obr. Ryglice	
170.	Ryglice	106-68	70	51	śląd osadnictwa osada	środkowy neolit prahistoria	1355/5, 1361/2, 1367 obr. Ryglice	
171.	Ryglice	106-68	71	52	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1377 obr. Ryglice	
172.	Ryglice	106-68	72	53	śląd osadnictwa	neolit	1143/5, 1143/7 obr. Ryglice	
173.	Ryglice	107-68	2	54	osada	wczesna epoka brązu	1178, 1181 obr. Ryglice	
174.	Ryglice	106-68	3	55	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1418/2 obr. Ryglice	
175.	Ryglice	106-68	4	56	osada	wczesna epoka brązu	1019, 1239, 1240/1, 1241/1, 1249/1, 1250, 1251/1, 1251/2,	

							1252/1, 1253/1 obr. Ryglice	
176.	Ryglice	107-68	14	57	śląd osadnictwa	epoka kamienia	1642/2 obr. Ryglice	
177.	Ryglice	107-68	15	58	śląd osadnictwa	prahistoria	1351, 1354/1 obr. Ryglice	
178.	Uniszowa	106-67	112	1	śląd osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	132 obr. Uniszowa	
179.	Uniszowa	106-67	113	2	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	215/2 obr. Uniszowa	
180.	Uniszowa	107-67	70	3	śląd osadnictwa	neolit	284/2 obr. Uniszowa	
181.	Uniszowa	106-67	104	4	śląd osadnictwa	neolit	81 obr. Uniszowa	
182.	Uniszowa	106-68	15	5	śląd osadnictwa	epoka kamienia	57/3, 59/2 obr. Uniszowa	
183.	Uniszowa	106-68	19	6	osada (?) śląd osadnictwa	prahistoria późne średniowiecze	107/3, 108/3, 108/4 obr. Uniszowa	
184.	Uniszowa	106-67	105	7	śląd osadnictwa	epoka brązu, późny okres rzymski	81 obr. Uniszowa	
185.	Uniszowa	106-67	106	8	śląd osadnictwa	neolit	32/1, 32/3, 32/4 obr. Uniszowa	
186.	Wola Lubecka	106-68	80	1	śląd osadnictwa	prahistoria	464/1, 464/3, 464/4 obr. Wola Lubecka	
187.	Wola Lubecka	106-68	81	2	osada	późny neolit/wczesna epoka brązu	543/1, 543/2 obr. Wola Lubecka	
188.	Wola Lubecka	106-68	82	3	śląd osadnictwa	neolit	627, 660/2, 660/1, 659/1 obr. Wola Lubecka	
189.	Wola Lubecka	106-68	83	4	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia późne średniowiecze	490, 491/2 obr. Wola Lubecka	
190.	Wola Lubecka	106-68	87	5	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	620/7, 620/11, 620/21 obr. Wola Lubecka	
191.	Wola Lubecka	105-68	68	6	śląd osadnictwa	neolit, prahistoria	317, 318/1 obr. Wola Lubecka	
192.	Wola Lubecka	105-68	69	7	śląd osadnictwa	prahistoria, nowożytność	324 obr. Wola Lubecka	
193.	Wola Lubecka	105-68	70	8	śląd osadnictwa	neolit, epoka brązu	397 obr. Wola Lubecka	
194.	Wola Lubecka	105-68	123	9	śląd osadnictwa	prahistoria	139/3 obr. Wola Lubecka	
195.	Wola Lubecka	105-68	124	10	śląd osadnictwa	neolit, epoka brązu	420/9, 421/5, 421/7, 421/8 obr. Wola Lubecka	
196.	Wola Lubecka	105-68	125	11	śląd osadnictwa osada	prahistoria, nowożytność późne średniowieczne	437/3 obr. Wola Lubecka	
197.	Wola Lubecka	105-68	126	12	śląd osadnictwa	prahistoria	259, 267/1 obr. Wola Lubecka	
198.	Wola Lubecka	105-68	127	13	śląd osadnictwa	epoka kamienia	271, 272/2, 272/3 obr. Wola Lubecka	
199.	Wola Lubecka	105-68	128	14	śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze	283 obr. Wola Lubecka	
200.	Zalasowa	106-67	109	1	śląd osadnictwa	prahistoria	2793/4, 2809/1 obr. Zalasowa	
201.	Zalasowa	106-67	110	2	śląd osadnictwa	epoka kamienia	2264 obr. Zalasowa	
202.	Zalasowa	106-67	111	3	śląd osadnictwa	prahistoria	2327 obr. Zalasowa	
203.	Zalasowa	106-68	3	4	śląd osadnictwa	prahistoria	2376/2 obr. Zalasowa	
204.	Zalasowa	106-68	4	5	osada	wczesna epoka brązu	2351, 2352/2 obr. Zalasowa	
205.	Zalasowa	106-68	5	6	śląd osadnictwa	epoka kamienia, neolit	2391 obr. Zalasowa	
206.	Zalasowa	106-68	6	7	śląd osadnictwa	neolit	2187/2, 2187/8 obr. Zalasowa	

207.	Zalasowa	106-68	7	8	śląd osadnictwa	późny neolit/wczesna epoka brązu	2415/1, 2415/2, Zalasowa2469/1, 2469/2 obr. Zalasowa
208.	Zalasowa	106-68	8	9	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia prahistoria, średniowiecze	2835, 2945/1, 2945/2, 2946, 2955 obr. Zalasowa
209.	Zalasowa	106-68	31	10	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia późne średniowiecze	3004 obr. Zalasowa
210.	Zalasowa	106-68	32	11	osada śląd osadnictwa	środkowy neolit, wczesna epoka brązu późne średniowiecze	3022/3, 3022/4, 3023/6, 3041/1, 3041/4 obr. Zalasowa
211.	Zalasowa	106-68	33	12	osada śląd osadnictwa	środkowy neolit prahistoria	3077/1, 3078/1, 3086/1 obr. Zalasowa
212.	Zalasowa	106-68	34	13	śląd osadnictwa	neolit	2506/6, 2555/1 obr. Zalasowa
213.	Zalasowa	106-68	35	14	śląd osadnictwa	neolit	2625 obr. Zalasowa
214.	Zalasowa	106-68	36	15	osada	neolit	2671/1, 2669/1 obr. Zalasowa
215.	Zalasowa	105-68	17	16	śląd osadnictwa osada	neolit, prahistoria późne średniowiecze	210/1, 210/2, 228 obr. Zalasowa
216.	Zalasowa	106-68	38	17	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	2724 obr. Zalasowa
217.	Zalasowa	105-68	20	18	osada	prahistoria	142/3, 144/2 obr. Zalasowa
218.	Zalasowa	105-68	21	19	śląd osadnictwa	epoka kamienia, późne średniowiecze	311/4, 311/8 obr. Zalasowa
219.	Zalasowa	105-68	22	20	śląd osadnictwa	neolit	362/3, 364 obr. Zalasowa
220.	Zalasowa	105-68	23	21	śląd osadnictwa	neolit, prahistoria, późne średniowiecze	383/5 obr. Zalasowa
221.	Zalasowa	105-68	24	22	śląd osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria, późne średniowiecze	784/1 obr. Zalasowa
222.	Zalasowa	105-68	25	23	śląd osadnictwa	neolit, prahistoria	816 obr. Zalasowa
223.	Zalasowa	105-68	26	24	osada	prahistoria	1658, 1659/1, 1659/2, 1660/1 obr. Zalasowa
224.	Zalasowa	105-68	27	25	śląd osadnictwa	neolit (?)	1964/13 obr. Zalasowa
225.	Zalasowa	105-68	28	26	śląd osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria, późne średniowiecze	2081/1 obr. Zalasowa
226.	Zalasowa	105-68	29	27	śląd osadnictwa	epoka kamienia	2078/9 obr. Zalasowa
227.	Zalasowa	105-68	30	28	osada	prahistoria	1375, 1394, 1395 obr. Zalasowa
228.	Zalasowa	105-68	40	29	śląd osadnictwa	neolit	3775, 406/2 obr. Zalasowa
229.	Zalasowa	105-68	41	30	śląd osadnictwa	epoka kamienia	427 obr. Zalasowa
230.	Zalasowa	105-68	42	31	śląd osadnictwa	epoka kamienia	418/2, 418/3, 418/8, 418/9 obr. Zalasowa
231.	Zalasowa	105-68	43	32	śląd osadnictwa osada	neolit późne średniowiecze	444/6, 453/1, 451, 452, 449/2 obr. Zalasowa
232.	Zalasowa	105-68	44	33	osada śląd osadnictwa	neolit prahistoria	459, 477 obr. Zalasowa
233.	Zalasowa	105-68	45	34	śląd osadnictwa	neolit	492, 494 obr. Zalasowa
234.	Zalasowa	105-68	46	35	śląd osadnictwa	neolit późne średniowiecze	468 obr. Zalasowa
235.	Zalasowa	105-68	47	36	śląd osadnictwa osada	neolit prahistoria	301/1, 302/1, 303/1, 304, 308/1 obr. Zalasowa

236.	Zalasowa	105-68	48	37	ślad osadnictwa osada	neolit prahistoria	309/1, 882/2, 883/2, 841/6, 841/7, 841/3, 841/4, 882/4, 883/1obr. Zalasowa	
237.	Zalasowa	105-68	49	38	ślad osadnictwa	epoka kamienia	849, 850 obr. Zalasowa	
238.	Zalasowa	105-68	50	39	ślad osadnictwa	neolit	338/5 obr. Zalasowa	
239.	Zalasowa	105-68	51	40	ślad osadnictwa	neolit, prahistoria, późne średniowiecze	955, 956/2 obr. Zalasowa	
240.	Zalasowa	105-68	52	41	ślad osadnictwa	neolit, prahistoria, późne średniowiecze	907, 908 obr. Zalasowa	
241.	Zalasowa	105-68	53	42	osada jednodworcza	prahistoria	933, 934, 898/1 obr. Zalasowa	
242.	Zalasowa	105-68	54	43	ślad osadnictwa	epoka kamienia	953 obr. Zalasowa	
243.	Zalasowa	105-68	55	44	ślad osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	991, 994 obr. Zalasowa	
244.	Zalasowa	105-68	56	45	ślad osadnictwa	epoka kamienia	1392, 1405 obr. Zalasowa	
245.	Zalasowa	105-68	57	46	ślad osadnictwa	epoka kamienia	1780, 1781 obr. Zalasowa	
246.	Zalasowa	105-68	58	47	ślad osadnictwa	prahistoria	1786 obr. Zalasowa	
247.	Zalasowa	105-68	64	48	ślad osadnictwa	neolit, prahistoria	3217 obr. Zalasowa	
248.	Zalasowa	106-68	9	49	ślad osadnictwa	prahistoria, średniowiecze	2843/2 obr. Zalasowa	
249.	Zalasowa	105-68	66	50	ślad osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria, późne średniowiecze	1434 obr. Zalasowa	
250.	Zalasowa	105-68	67	51	ślad osadnictwa	neolit	1436/6, 1437/1, 3272 obr. Zalasowa	
251.	Zalasowa	105-68	129	52	znalezisko luźne	nowożytność	1029, 1033 obr. Zalasowa	
252.	Zalasowa	106-68	37	53	ślad osadnictwa	epoka kamienia, prahistoria	2695/2, 2695/3 obr. Zalasowa	
253.	Słotowa (stanowisko częściowo w m. Lubcza)	105-69	56	1	osada	prahistoria epoka brązu	lokalizacja na obszarze gminy Ryglice: 240/1, 240/2, 241, 251/1, 251/2, 255/1, 255/2, 256/2, 256/5, 257/2, 257/4, 261/16 obr. Lubcza	Stanowisko częściowo zlokalizowane jest w m. Lubcza gm. Ryglice
254.	Tuchów (stanowisko częściowo w m. Bistuszowa)	106-67	79	61	osada	późny okres rzymski wczesne średniowiecze	lokalizacja na obszarze gminy Ryglice: 61/1, 16/3, 16/4, 19/1, 19/11, 19/12 obr. Bistuszowa	Stanowisko częściowo zlokalizowane jest w m. Bistuszowa gm. Ryglice

Regulacje dotyczące ochrony zabytków archeologicznych w przypadku realizacji inwestycji i stwierdzenia kolizji ze znanym stanowiskiem archeologicznym są zawarte w art. 31 i art. 32 ustawy z dn. 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 31 nakłada obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych, ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji, wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Natomiast zgodnie z art. 32 podmiot, który podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych, odkryje przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, jest obowiązany:

- 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta)

Jeżeli natomiast nastąpi przypadkowe znalezienie przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, znalazca obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

Niematerialne dziedzictwo kulturowe.

Konwencja UNESCO z 2003 r. definiuje pojęcie ‘dziedzictwo niematerialne’ w następujący sposób:

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.”

Istotą dziedzictwa niematerialnego jest działalność człowieka, który utrzymuje i pielęgnuje pamięć

i przekazuje to co charakteryzuje dany region od pokoleń. Działania te to przejaw tożsamości, poczucia przynależności do wspólnoty i więzi międzypokoleniowej.

W Gminie Ryglice żywo kultywowane są tradycje regionalne, stąd funkcjonuje wiele s towarzyszeń, zespołów, organizacji, które w sposób pośredni lub bezpośredni angażują się w kwestie związane z troską o dziedzictwo materialne i niematerialne gminy.

Obecnie w gminie Ryglice działalność kulturalna organizowana i koordynowana jest przez Centrum kultury w Ryglicach. Do działań tego centrum jak i działalności promocji i turystyki gminy Ryglice należy organizowanie dużych i kameralnych imprez artystycznych, rekreacyjnych, plenerowych, należą do nich wydarzenia takie jak:

- Święty Walenty - Tradycje Lubeckie (dnia 14 lutego)
- Rocznicowe Uroczystości Patriotyczne (dnia 3 maja)
- Powiatowy Przegląd Orkiestr Dętych (dnia 3 maja)
- Ryglickie Dni Muzyki Chrześcijańskiej
- Sobótkowe Święto Młodości

- Piknik na Górze Kokocz
- Dożynki gminne
- Festiwal Kultury Pogórzańskie

Ponadto w edukacji kulturalnej jest wiele propozycji dedykowanych dla ludzi młodych, m.in. ogniska muzyczne, warsztaty artystyczne, zajęcia rytmiczne i taneczne. Efektem tej działalności są działające zespoły taneczne, kabaret, młodzieżowa orkiestra dęta, zespoły muzyczne.

✓ Centrum Kultury, Promocji i Turystyki w Ryglicach (CKPiT) w Ryglicach działa na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i przekazuje od ludzi starszych dla nowych pokoleń. Organizuje wystawy, warsztaty rękodzieła ludowego i tym samym wspiera lokalnych twórców ludowych. Sprawuje opiekę także nad zespołami ludowymi, a od kilku lat tworzy ponadregionalny Festiwal Kultury Pogórzańskiej. Ciekawostką jest, że zajęcia i wydarzenia CKPiT są prowadzone m.in. w pomieszczeniach najstarszego w Małopolsce zabytkowego drewnianego spichlerza.

✓ CKPiT w Ryglicach redaguje lokalne czasopismo – Informator Ryglicki „W Paśmie Brzanki”, publikuje okolicznościowe foldery, pocztówki, kalendarze i inne pozycje wydawnicze.

✓ CKPiT w Ryglicach współpracuje z wieloma instytucjami Gminy Ryglice, Powiatu Tarnowskiego, Województwa Małopolskiego. Są to np.: miejscowe szkoły, biblioteki, Urząd Gminy, parafie, OSP, firmy prywatne. Spoza obszaru można wymienić m.in. muzea, centra kultury, urzędy państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, środki przekazu.

✓ CKPiT w Ryglicach organizuje liczne konkursy, wystawy, spotkania, warsztaty.

Wśród organizowanych konkursów należy wymienić: regionalny konkurs muzyki ludowej „O złotą podkowę Pogórza”, powiatowy konkurs „Przegląd Orkiestr Dętych”, regionalny konkurs „Piosenki religijnej”, „Na pisankę ludową i plastykę obrzędową”, „Szopek bożonarodzeniowych”, „Maski karnawałowej”, „Wieńca dożynkowego”, a także konkursy fotograficzne i taneczne. Wystawy prezentują dzieła twórczości ludowej, maski karnawałowe, pisanki, palmy i ozdoby świątecznych, prace plastyczne, fotografie, a także szopki bożonarodzeniowe. W ramach innych wydarzeń kulturalnych w gminie Ryglice cyklicznie organizowane są: spotkania z piosenką biesiadną, warsztaty plastyczne: wyrobów kwiatów bibułkowych, robótek szydełkowych i te dotyczące tradycji gminy, a także „Rajd Papięski – od krzyża do krzyża”, spotkania grupy „Foto – aktywni”, wieczory poezji, programy słowno – muzyczne, jasełka, majówki, projekcje filmów, spotkania integracyjne, pokazy oraz wycieczki.

Centrum Kultury w Ryglicach posiada swoje filie w Lubczy oraz Zalasowej.

W Lubczy Centrum Kultury prowadzi kółko plastyczne, kurs tańca, zajęcia ze sztuki samoobrony oraz zajęcia na świetlicy dla dzieci i młodzieży. W ramach swojej działalności filia ta założyła różne grupy, wśród nich:

- założony w 2002 r. Młodzieżowy zespół instrumentalno -wokalny „HIMERA”
- założony w 2004 r. Mały kabarecik dziecięcy
- założony w 1999 r. Kabaret „Zatrzeszczało”
- złożone w 1999 r. dwie Grupy kolędnicze (sezonowe)
- założony w 1997 r. Zespół teatralny „LUBCZANIE”
- założony w 2004 r. Czterogłosowy zespół wokalno-chórny

Filia Centrum Kultury w Zalasowej może poszczycić się zespołami muzycznymi tj. Kapela ludowa "Zalasowianie", Grupa śpiewacza "Zza lasu", Grupa kolędniczej "Zalasowioki" oraz Mała

kapela "Zalasowioki". Wspólną misją działających grup jest ocalenie różnych form dziedzictwa regionu. Widocznym efektem jest niezwykła aktywność każdej z wymienionych grup, owocująca przez cały rok nagrodami oraz, rosnącym w regionie, uznaniem.

✓ Aktywnie działająca grupa Kolędnicza „Zalasowioki”, której nadrzędnym celem jest kultywowanie tradycji bożonarodzeniowej i noworocznej, co przejawia się bogatym programem artystycznym. Repertuar oparty jest na historycznych tekstach kolęd. Wysoki poziom przedstawienia potwierdzają wysokie nagrody, które grupa zdobywa podczas konkursów lokalnych i ogólnopolskich.

✓ Kapela ludowa „Zalasowianie”, która ma na swoim koncie wydaną wspólnie z zespołem śpiewaczym „Zza lasu” płytę „Bo za lasem grają”. Grupa ta swoją twórczość prezentuje w regionie oraz za granicą.

✓ Mała kapela „Zalasowioki” działająca od 2013 r. Dzieci tworzące zespół prowadzone są przez instruktorkę Annę Wenc-Zabawę, zarówno w nauce gry na instrumentach, jak i przygotowaniu repertuaru oraz nauce śpiewu. Debiut Małej kapeli odbył się podczas Wigilii dla osób starszych i samotnych w 2013 r. w Pałacu pod Dębami w Zalasowej. Zespół uczestniczył w "XXV Przeglądzie Dziecięcych Zespołów Folklorystycznych Regionu Krakowskiego KRAKOWIACZEK" w Łoniowej, gdzie zdobył wyróżnienie.

✓ Koło Rękodzieła Artystycznego tworzy grupa osób tworzących rękodzieła tradycyjne i artystyczne. Prace twórców wykonywane są w wielu technikach, m.in.: bibułkarstwo, koronkarstwo, plecionkarstwo, malowanie na drewnie, haft krzyżkowy i płaski, haft richelieu, szydełkowanie, robótki na drutach, aniołki z masy solnej, decoupage, sutasz, biżuteria artystyczna, haft koralikowy i wstążeczkowy, quilling, scrapbooking, technika karczocha, czyli zdobienie wstążkami. Spotkania te są okazją do przekazania swojego doświadczenia, nauki nowych technik. Prace Koła można zobaczyć na wielu konkursach, jarmarkach czy targach. Oprócz wystaw w Zalasowej i Ryglicach, odwiedzają także Tarnów, Ciężkowice, Żabno, Kraków, Krzeszowice, Nawojową i wiele innych. Jesienią organizowana jest ich własna, tematyczna wystawa, która stanowi podsumowanie całorocznej działalności.

Przy Ośrodku Kultury w Zalasowej działa także Klub Miłośników Poezji, Koło Gospodyń Wiejskich, Koło Seniorów z Zalasowej, Mali Zalasowianie, Młodzieżowa Orkiestra Dęta. Ważną rolę w rozpowszechnianiu lokalnej tradycji i dziedzictwa niematerialnego odgrywa Stowarzyszenie Zalasowianie, które wydaje kwartalnik pt. „W Naszej Zalasowej.” poświęcony aktualnym sprawom dotyczącym mieszkańców miejscowości Zalasowa. Stowarzyszenie w swoim statucie określa cele swojej działalności:

- Praca nad rozwojem wsi Zalasowa na odcinku kulturalnym, gospodarczym i turystycznym.
- Zaznajamianie członków Stowarzyszenia i całego społeczeństwa z historią oraz dorobkiem kulturalnym i gospodarczym Zalasowian.
- Pobudzanie Społeczeństwa Zalasowskiego do działań w duchu patriotyzmu, umiłowania Zalasowej i Ziemi Pogórzańskiej oraz poszanowania dla jej osiągnięć.
- Ochrona przyrody, krajobrazu i zabytków kulturowych Zalasowej i Ziemi Pogórzańskiej.
- Podtrzymywanie, upowszechnienie i ochrona kultury ludowej i dziedzictwa kulturowego Zalasowej i Ziemi Pogórzańskiej.

Drugim Stowarzyszeniem na terenie gminy Ryglice jest Stowarzyszenie Bistuszowian Uniszowian. Główne cele stowarzyszenia to:

- Działanie na rzecz rozwoju kulturalnego, gospodarczego i turystycznego Bistuszowej i Uniszowej oraz integracja i aktywizacja społeczności lokalnej wokół tych działań.
- Promocja pozytywnego wizerunku Bistuszowej i Uniszowej podnosząca prestiż tych miejscowości.

- Działanie na rzecz ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego.
- Działanie na rzecz rozwoju zainteresowań dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych.
- Współpraca i wzajemna pomoc członków stowarzyszenia.
- Działania na rzecz rozwoju oświaty, kultury fizycznej i sportu obu miejscowości.
- Promocja i poprawienie rozwoju przedsiębiorczości lokalnej.
- Wspieranie wszelkich pozytywnych inicjatyw społecznych.
- Pobudzanie świadomości miejscowego społeczeństwa.
- Pomoc mieszkańcom w dostępie do informacji związanej z wykorzystaniem wszelkich środków pomocowych.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

Rejestr zabytków województwa małopolskiego prowadzony jest przez Wojewódzkiego Małopolskiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, który zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisu zabytków do rejestru. Wpis do rejestru jest dokonywany poprzez wydanie decyzji administracyjnej, w księdze rejestrów zabytków określonej w zależności od kategorii obiektu odpowiednim symbolem: księga A – zabytki nieruchome, księga B – zabytki ruchome, księga C – zabytki archeologiczne.

Oprócz wpisu do rejestru zabytków art. 7 powołanej wyżej ustawy wyszczególnia także inne formy ochrony zabytków, są nimi: wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie gminy Ryglice znajdują się zabytki objęte prawną formą ochrony zabytków poprzez wpis do rejestru, czyli chronione najwyższą formą ochrony. Jedynie na terenie wsi Uniszowa został uchwalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, który wskazuje ochronę obiektów ewidencyjnych.

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru, decyzja
1.	Bistuszcza	Cmentarz wojenny nr 165 z I WŚ	A - 1257/M z dnia 02.06.2011 r.
2.	Bistuszcza	Zespół dworsko-parkowy	A – 341 z dnia 09.12.1971 r.
3.	Kowalowa	Kościół parafialny pw. Niepokalanego Serca NMP	A-126 z dnia 29.03.1967 r.
4.	Lubcza	Kościół parafialny pw. NSPJ z budynkiem odpustowym	A -1523/M z dnia 22.08.2019 r.
5.	Ryglice	Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny PM wraz z otoczeniem w granicach ogrodzenia wraz z figurą NMP Niepokalanie Poczętej	A-1252/M z dnia 23.03.2011 r.

6.	Ryglice	Zespół dworsko – folwarczno – parkowy	A-160 z dnia 15.07.1978 r.
7.	Ryglice	Zespół pałacowo – parkowy wraz z kapliczką z figurą Matki Bożej	A-123 z dnia 27.03.1969 r.
8.	Ryglice	Cmentarz wojenny nr 167 z I WŚ	A-38/M z dnia 11.01.2006 r.
9.	Ryglice	Budynek gospodarczy - spichlerz podworski	A-161 z dnia 15.07.1978 r.
10.	Zalasowa	Kościół parafialny pw. Św. Jana Ewangelisty wraz z otoczeniem, dzwonnica i drzewostanem	A-190 z dnia 25.04.1970 r.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Utworzona w 2018 r. gminna ewidencja zabytków obejmowała 157 obiektów zabytkowych. Po przeprowadzonej kwerendzie archiwalnej i weryfikacji terenowej dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków, której wykaz zawiera 147 obiektów, gdyż część z nich zostało wykreślonych ze względu na rozbiórkę lub z powodu utraty wartości, które były podstawą do włączenia do ewidencji. Aktualizacja obejmowała również utworzenie nowych kart adresowych zabytku nieruchomego zgodnie z Obwieszczeniem Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56)

Na obszarze gminy Ryglice najliczniejszą grupę zabytków nieruchomych stanowią stanowiska archeologiczne w liczbie 254, następnie kapliczki przydrożne, budynki (mieszkalne i gospodarcze), kolejno obiekty kościelne, cmentarze (parafialne, wojenne) i zespoły dworko-parkowe i układ urbanistyczny Ryglic.

Wykaz zabytków włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Ryglice, które podlegają ochronie:

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Ulica/działka	Forma ochrony	Stan zachowania
11.	Bistuszcza	Cmentarz wojenny nr 165 z I w. św.	Dz. 14/2	Rejestr zabytków - A - 1257/M z 02.06.2011 r.	b. dobry
12.	Bistuszcza	Budynek mieszkalny nr 53	Dz. 57		zły
13.	Bistuszcza	Budynek mieszkalny nr 80	Dz. 81		dobry
14.	Bistuszcza	Budynek mieszkalny nr 97	Dz. 125/5		średni
15.	Bistuszcza	Budynek mieszkalny nr 96	Dz. 119/11		średni
16.	Bistuszcza	Budynek mieszkalny nr 123	65/4		średni
17.	Bistuszcza	Zespół dworsko-parkowy	Dz. 221	Rejestr zabytków - A - 341 z 09.12.1971 r.	b. dobry
18.	Bistuszcza	Dwór	Dz. 221	Rejestr zabytków - A - 341 z	b. dobry

				09.12.1971 r.	
19.	Bistuszcza	Park	Dz. 221	Rejestr zabytków - A - 341 z 09.12.1971 r.	b. dobry
20.	Bistuszcza	Kapliczka domkowa z drzewostanem (naprzeciwko budynku nr 107)	Dz. 24		dobry
21.	Bistuszcza	Kapliczka domkowa pw. NMP z drzewostanem (przed budynkiem nr 19)	Dz. 447/1		dobry
22.	Bistuszcza	Kapliczka domkowa pw. św. Jana Nepomucena (przed budynkiem nr 134)	Dz. 272		dobry
23.	Joniny	Budynek mieszkalny nr 18	Dz. 413		dobry
24.	Joniny	Budynek mieszkalny nr 48	Dz. 432/2		b. dobry
25.	Joniny	Budynek stodoły w zagrodzie nr 48	Dz. 432/1, 432/2		dobry
26.	Joniny	Budynek mieszkalny nr 80	Dz. 609		dobry
27.	Joniny	Kapliczka domkowa (przed budynkiem nr 83)	Dz. 627		dobry
28.	Joniny	Kapliczka domkowa pw. św. Jana Nepomucena (przed budynkiem nr 134A)	Dz. 284/5		dobry
29.	Joniny	Kapliczka domkowa pw. Chrystusa Frasobliwego (w pobliżu budynku nr 48 i 112)	Dz. 1390/1		zły
30.	Joniny	Kapliczka przydrożna z figurą MB z Dzieciątkiem (przy budynku nr 123)	Dz. 362/1		średni
31.	Joniny	Kapliczka przydrożna z figurą NMP z drzewami (przy budynku nr 223)	Dz. 193/3		średni
32.	Joniny	Kapliczka przydrożna z krzyżem (w pobliżu budynku nr 67)	Dz. 533/2		dobry
33.	Kowalowa	Kapliczka domkowa pw. MB z Dzieciątkiem z drzewostanem (w pobliżu budynku nr 62A)	Dz. 559/8		dobry
34.	Kowalowa	Kapliczka przydrożna pw. Serca NMP (przed kościołem parafialnym)	Dz. 291		średni
35.	Kowalowa	Kapliczka domkowa pw. MB Częstochowskiej (naprzeciwko budynku nr 4A)	Dz. 279		b. dobry
36.	Kowalowa 13	Kościół pw. Niepokalanego Serca NMP	Dz. 291		b. dobry
37.	Kowalowa	Budynek mieszkalny nr 4	Dz. 303		dobry
38.	Kowalowa	Budynek stodoły w zagrodzie nr 4	Dz. 303		dobry
39.	Kowalowa	Budynek mieszkalny nr 20	Dz. 337/3		średni

40.	Kowalowa	Budynek stajni w zagrodzie nr 20	Dz. 337/3		zły
41.	Kowalowa	Budynek stodoły w zagrodzie nr 20	Dz. 337/3		dobry
42.	Kowalowa	Budynek mieszkalny nr 179	Dz. 57		b. dobry
43.	Kowalowa	Cmentarz parafialny	Dz. 299		dobry
44.	Kowalowa	Cmentarz wojenny nr 168	Dz. 155		średni
45.	Kowalowa	Park podworski	Dz. 294, 297		b. dobry
46.	Lubcza	Budynek mieszkalny nr 119	Dz. 1253		dobry
47.	Lubcza	Budynek mieszkalny nr 232	Dz. 823		dobry
48.	Lubcza	Budynek stodoły w zagrodzie nr 232	Dz.823		dobry
49.	Lubcza	Budynek mieszkalny nr 141	Dz. 1628		średni
50.	Lubcza	Budynek mieszkalny nr 177	Dz. 1006		dobry
51.	Lubcza	Budynek mieszkalny nr 234	Dz. 795/1		średni
52.	Lubcza	Budynek stajni w zagrodzie nr 234	Dz. 795/1		dobry
53.	Lubcza	Budynek stodoły w zagrodzie nr 234	Dz. 795/1		dobry
54.	Lubcza	Cmentarz parafialny	Dz. 2760/1, 2761/1		dobry
55.	Lubcza	Kaplica cmentarna pw. Michała Archaniola	Dz. 2760/1		średni
56.	Lubcza	Cmentarz wojenny nr 234 z I w. św.	Dz. 2761/1		średni
57.	Lubcza 39	Kapliczka z figurą anioła (przed kościołem parafialnym)	Dz. 2758		dobry
58.	Lubcza 39	Kapliczka pw. MB z Dzieciątkiem (przed kościołem parafialnym)	Dz. 2758		b. dobry
59.	Lubcza	Krzyż na postumencie (przed kościołem parafialnym)	Dz. 2758		zły
60.	Lubcza	Kapliczka z rzeźbą św. Jana Nepomucena (przed budynkiem nr 119)	Dz. 992/1		średni
61.	Lubcza	Kapliczka domkowa pw. Koronacji NMP (przy drodze na górę Kokocz)	Dz. 505		średni
62.	Lubcza	Kapliczka domkowa pw. Chrystusa Ukrzyżowanego (naprzeciwko budynku nr 417)	Dz. 1993		dobry
63.	Lubcza	Kapliczka domkowa pw. św. Zofii	Dz. 1164/1		b. dobry
64.	Lubcza	Kapliczka przydrożna pw. MB Tuchowskiej	Dz. 976/4		średni
65.	Lubcza	Kapliczka przydrożna pw. Serce Pana Jezusa	Dz. 1937/2		dobry
66.	Lubcza	Kapliczka przydrożna - krzyż na postumencie (przy budynku nr 214a)	Dz. 876/1		b. dobry
67.	Lubcza	Kapliczka przydrożna - krzyż na postumencie	Dz. 998		dobry

		(przy budynku nr 178)			
68.	Lubcza	Kuźnia nr 164A	Dz. 1611		dobry
69.	Lubcza	Młyn gospodarczy nr 151A	Dz. 1138		dobry
70.	Lubcza	Budynek d. Ochronki SS. Duchaczek nr 168	Dz. 1606		b. dobry
71.	Lubcza	Plebania nr 39	Dz. 1674/3		b. dobry
72.	Lubcza	Kościół parafialny pw. NSPJ z budynkiem odpustowym nr 39	Dz. 2759	Rejestr zabytków A -1523/M z 22.08.2019 r.	b. dobry
73.	Ryglice	Cmentarz parafialny dawny	ul. 11 Listopada Dz. 990		dobry
74.	Ryglice	Kaplica cmentarna pw. św. Szczepana na cmentarzu dawnym	Dz. 990		dobry
75.	Ryglice	Cmentarz parafialny ul. 11 Listopada	Dz. 966/1, 966/2		dobry
76.	Ryglice	Cmentarz wojenny nr 167 z I w. św.	Dz. 963		b. dobry
77.	Ryglice	Cmentarz żydowski	ul. Batalionu Barbary Dz. 960		średni
78.	Ryglice	Budynek mieszkalny 24	ul. Biecka 24 Dz. 1366/2		dobry
79.	Ryglice	Budynek gospodarczy w zagrodzie nr 24	ul. Biecka 24 Dz. 1366/2		dobry
80.	Ryglice	Kapliczka przydrożna z figurą NMP NP (przed budynkiem nr 38)	Dz. 1334/7		zły
81.	Ryglice	Kapliczka domkowa pw. Chrystusa Frasobliwego z drzewostanem (przed budynkiem nr 26)	ul. 11 Listopada Dz. 1017		b. zły
82.	Ryglice	Kapliczka przydrożna z figura NMP	Dz. 1611		dobry
83.	Ryglice	Kapliczka domkowa pw. Jana Chrzciciela (przy budynku nr 110)	Dz. 1595/3		dobry
84.	Ryglice	Kapliczka przydrożna słupowa z krzyżem (naprzeciwko budynku nr 104)	Dz. 1604		dobry
85.	Ryglice	Kapliczka przydrożna - Krzyż (przed budynkiem nr 47)	ul. Książęca Dz. 1341/10		b. dobry
86.	Ryglice	Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny PM wraz z otoczeniem w granicach ogrodzenia	ul. Ks. J. Wyrwy 6 Dz. 1734/3	Rejestr zabytków - A-1252/M z 23.03.2011 r.	b. dobry
87.	Ryglice	Kapliczka z figurą NMP Niepokalanie Poczętej	ul. Ks. J. Wyrwy 6 Dz. 1734/3	Rejestr zabytków - A- 1252/M z 23.03.2011 r.	dobry
88.	Ryglice	Kaplica pw. Matki Bożej Królowej Polski	ul. Ks. J. Wyrwy Dz. 651/3		średni
89.	Ryglice	Miejsce pocmentarne w otoczeniu kaplicy MB Królowej Polski	ul. Ks. J. Wyrwy		dobry

			Dz. 651/3		
90.	Ryglice	Dom tercjarski	ul. Ks. J. Wyrwy 7 Dz. 650/1		dobry
91.	Ryglice	Kapliczka słupowa z figurą NSPJ	ul. Ks. J. Wyrwy Dz.1085/2		dobry
92.	Ryglice	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena na postumencie	ul. Ks. J. Wyrwy 23 Dz. 661/1		średni
93.	Ryglice	Budynek mieszkalny nr 54	ul. Piastowska 54 Dz. 594/2		średni
94.	Ryglice	Klasztor/ochronka SS. Dominikanek	ul. Podkarpacka 1 Dz. 577/4		b. dobry
95.	Ryglice	Kapliczka słupowa z krzyżem	ul. Podkarpacka 41 Dz. 600		dobry
96.	Ryglice	Budynek mieszkalny nr 55	ul. Podkarpacka 55 Dz. 616/2		b.zły
97.	Ryglice	Budynek mieszkalny nr 66	ul. Podkarpacka 66 Dz. 725/2		średni
98.	Ryglice	Budynek mieszkalny nr 80	ul. Podkarpacka 80 Dz. 728		zły
99.	Ryglice (Brzeziny)	Zespół dworsko – folwarczno – parkowy	ul. Rolnicza 70 Dz. 703/1, 705/3	Rejestr zabytków – A-160 z 15.07.1978 r.	b. zły
100	Ryglice	Budynek dworu w zespole dworsko - parkowym	ul. Rolnicza 70 Dz. 705/3	Rejestr zabytków – A-160 z 15.07.1978 r.	b. zły
101	Ryglice	Budynek stodoły w zespole dworsko - parkowym	ul. Rolnicza 70 Dz. 705/3	Rejestr zabytków – A-160 z 15.07.1978 r.	zły
102	Ryglice	Budynek obory w zespole dworsko - parkowym	ul. Rolnicza 70 Dz. 705/3	Rejestr zabytków – A-160 z 15.07.1978 r.	zły
103	Ryglice	Przyziemie spichlerza w zespole dworsko - parkowym	ul. Rolnicza 70 Dz. 705/3	Rejestr zabytków – A-160 z 15.07.1978 r.	średni
104	Ryglice	Układ urbanistyczny, rynek wraz z zabudową	Rynek, dz. Nr: 672, 673/7,		dobry

			673/8, 673/10; 645/1; 645/3; 645/4; 646; 647/1; 1000/1; 1000/2; 999; 998; 997; 996/3; 994/1; 993/5; 985; 983/1; 982; 981; 980/2; 980/1; 977; 972/2; 562; 561/4; 561/1; 560/3		
105	Ryglice	Kapliczka z figurą św. Floriana wraz z zadaszeniem	Rynek, Dz. 672		dobry
106	Ryglice	Dawna ujeżdżalnia koni, ob. budynek handlowo – usługowy	Rynek 1, Dz. 643		dobry
107	Ryglice	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	ul. Tarnowska/ ul. Podkarpacka, Dz. 94/2		b. dobry
108	Ryglice	Zespół pałacowo – parkowy	ul. Tarnowska 23 Dz. 510	Rejestr zabytków - A-123 z dnia 27.03.1969 r.	b. dobry
109	Ryglice	Budynek pałacu w zespole pałacowo - parkowym	ul. Tarnowska 23 Dz. 510	Rejestr zabytków - A-123 z dnia 27.03.1969 r.	dobry
110	Ryglice	Park w zespole pałacowo - parkowym	ul. Tarnowska 23 Dz. 510	Rejestr zabytków - A-123 z dnia 27.03.1969 r.	b. dobry
111	Ryglice	Budynek gospodarczy - spichlerz podworski	ul. Tarnowska Dz. 509/3	Rejestr zabytków - A-161 z dnia 15.07.1978 r.	b. dobry
112	Ryglice	Kapliczka słupowa z figurą Matki Bożej z Dzieciątkiem na postumencie w zespole pałacowo – parkowym	ul. Tarnowska 23 Dz. 510	Rejestr zabytków - A-123 z dnia 27.03.1969 r.	b. dobry
113	Ryglice	Kapliczka przydrożna z figurą Chrystusa Nazareńskiego na postumencie	ul. Tarnowska Dz. 314		dobry
114	Ryglice	Budynek mieszkalny nr 13	ul. Tuchowska 13 Dz. 946/7		dobry
115	Ryglice	Kapliczka przydrożna z figurą św. Kazimierza Królewicza	ul. Tuchowska 13 Dz. 645/3		b. dobry
116	Ryglice	Budynek mieszkalny, chałupa nr 47	ul. Tuchowska 47		zły

			Dz. 929		
117	Ryglice	Budynek przemysłowo – gospodarczy, młyn	ul. Tuchowska 50 Dz. 883		dobry
118	Ryglice	Kapliczka przydrożna – zespół 5 figur	ul. Tuchowska Dz. 993		zły
119	Ryglice	Kapliczka pw. Św. Trójcy	ul. Węgierska Dz. 1665/7		dobry
120	Uniszowa	Zespół dworsko - parkowy	Uniszowa Dz. 141/5, 141/4, 141/3, 142/1	MPZP: Uchwała Nr XXXVII/186/06 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 26 kwietnia 2006 r.	średni
121	Uniszowa	Budynek dworu w zespole dworsko – parkowym	Uniszowa Dz. 141/5	MPZP: Uchwała Nr XXXVII/186/06 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 26 kwietnia 2006 r.	średni
122	Uniszowa	Park w zespole dworsko - parkowym	Uniszowa 10 Dz. 141/5, 141/4, 141/3, 142/1	MPZP: Uchwała Nr XXXVII/186/06 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 26 kwietnia 2006 r.	średni
123	Uniszowa	Budynek mieszkalny w zagrodzie nr 15	Dz. 115/3		dobry
124	Uniszowa	Stajnia w zagrodzie nr 15	Dz. 115/3		dobry
125	Uniszowa	Stodoła w zagrodzie nr 15	Dz. 115/3		dobry
126	Uniszowa	Budynek mieszkalny nr 43	Dz. 80/3		zły
127	Uniszowa	Kapliczka słupowa z krzyżem wraz z drzewostanem	Dz. 285	MPZP: Uchwała Nr XXXVII/186/06 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 26 kwietnia 2006 r.	średni
128	Uniszowa	Kaplica domkowa pw. NMP wraz z drzewostanem	Uniszowa 62 Dz. 284/2	MPZP: Uchwała Nr XXXVII/186/06 Rady Miejskiej w Ryglicach z dnia 26 kwietnia 2006 r.	średni
129	Wola Lubecka	Kapliczka przydrożna pw. Matki Boskiej Tuchowskiej	Wola Lubecka 19 Dz. 421/4		dobry
130	Wola Lubecka	Kapliczka przydrożna słupowa z krzyżem	Dz. 37/3		średni
131	Wola Lubecka	Kapliczka przydrożna pw. NMP	Dz. 176		dobry
132	Zalasowa	Kapliczka pw. Matki Boskiej	ul. Graniczna		b. dobry

		Tuchowskiej	Dz. 1992/3		
133	Zalasowa	Krzyż przydrożny	ul. Jagiełły Dz. 1610/2		średni
134	Zalasowa	Kapliczka przydrożna – postument z krzyżem wraz z drzewostanem	ul. Jagiełły 31 Dz. 1585/1		dobry
135	Zalasowa	Kapliczka słupowa z figurą NMP z drzewostanem	ul. Jagiełły 56 Dz. 681		dobry
136	Zalasowa	Kapliczka słupowa z figurą Chrystusa Miłosiernego wraz z drzewostanem	ul. Jagiełły Dz. 561/3		średni
137	Zalasowa	Kapliczka z figurą pw. NMP wraz ogrodzeniem	ul. Karpacka Dz. 1763		dobry
138	Zalasowa	Cmentarz parafialny	ul. Karpacka Dz. 1700/1, 1700/2		średni
139	Zalasowa	Dawna kaplica, obecnie budynek gospodarczy na cmentarzu	ul. Karpacka Dz. 1700/1		dobry
140	Zalasowa	Kapliczka słupowa z figurą NMP Niepokalanie Poczętej	ul. Kazimierza Wielkiego Dz. 1754/1		b. dobry
141	Zalasowa	Kapliczka przydrożna z figurą Św. Józef z Dzieciątkiem na postumencie	ul. Kazimierza Wielkiego Dz. 2091		b. dobry
142	Zalasowa	Budynek mieszkalny nr 1	ul. Kościelna 1 Dz. 1679		średni
143	Zalasowa	Kościół parafialny pw. Św. Jana Ewangelisty wraz z otoczeniem i drzewostanem	ul. Kościelna 2 Dz. 1682	Rejestr Zabytków - A-190 z dnia 25.04.1970 r.	b. dobry
144	Zalasowa	Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. Św. Jana Ewangelisty	ul. Kościelna 2 Dz. 1682	Rejestr Zabytków - A-190 z dnia 25.04.1970 r.	dobry
145	Zalasowa	Budynek dawnej plebanii, ob. budynek gospodarczy	ul. Kościelna 2 Dz. 1688/3		dobry
146	Zalasowa	Budynek mieszkalny przy plebanii	ul. Kościelna 2 Dz. 1688/3		dobry
147	Zalasowa	Kapliczka pw. Serca Pana Jezusa wraz z drzewostanem	ul. Kościelna Dz. 817/2		dobry
148	Zalasowa	Kapliczka słupowa pw. NMP	ul. Kościelna 16 Dz. 814		dobry
149	Zalasowa	Budynek mieszkalny nr 8	ul. Krasieńskiego 8 Dz. 2728/2		średni
150	Zalasowa	Budynek mieszkalny nr 11	ul. Krasieńskiego 11 Dz. 2720		zły
151	Zalasowa	Kapliczka słupowa pw. NMP wraz z	ul. A.		dobry

		ogrodzeniem	Mickiewicza 21 Dz. 764/3		
152	Zalasowa	Cmentarz wojenny nr 166 z okresu I wojny światowej	ul. Piastowska Dz. 2390		zły
153	Zalasowa	Kapliczka pw. Matki Boskiej Częstochowskiej	ul. Sportowa Dz. 1756		dobry
154	Zalasowa	Krzyż przydrożny wraz z drzewostanem	ul. Tarnowska Dz. 1651/2		średni
155	Zalasowa	Kapliczka przydrożna z figurą Chrystusa Miłosiernego na postumencie	ul. Tarnowska Dz. 128/4		zły
156	Zalasowa	Kapliczka pw. NMP wraz z drzewostanem	ul. Tuchowska Dz. 1907		dobry
157	Zalasowa	Budynek mieszkalny nr 12	ul. Zielona 12 Dz. 1784		dobry

Ogólny stan zachowania zabytków w gminie Ryglice można ocenić jako dobry.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu do gminy.

Najcenniejszymi zabytkami na terenie gminy Ryglice są te wpisane do rejestru zabytków wymienione w rozdziale 5.3., które wyróżniają się walorami artystycznymi w skali całego powiatu tarnowskiego.

- **Bistuszcza – cmentarz wojenny nr 165 z okresu I wojny światowej**

Cmentarz o powierzchni 262 m² założony według projektu Heinricha Scholza. Teren cmentarza wyznacza ogrodzenie z betonowych słupków połączonych żelaznymi rurami. W części zachodniej znajduje się wejście w formie dwuskrzydłowej bramki z metalowych prętów. W głównym części mieści się pomnik centralny w postaci krzyża łacińskiego na wysokim kamiennym cokole z datą 1914-1915, wokół którego rosną dęby. Na terenie cmentarza znajduje się 13 grobów zbiorowych i 14 pojedynczych, w mogiłach pochowano 87 żołnierzy armii austro-węgierskiej, zidentyfikowanych zostało 53 poległych. Nagrobki posiadają formę betonowych steli z krzyżem łacińskim i datą 1915 oraz stele z krzyżem maltańskim. Ostatni remont cmentarza miał miejsce w 2022 roku.

- **Bistuszcza – zespół dworsko parkowy**

Zespół dworko-parkowy w Bistuszej usytuowany jest w południowej części miejscowości. W jego skład wchodzi dwór i park. Zabudowania folwarku uległy rozbiórce w latach powojennych. Klasycystyczny dwór z II poł. XVII w., przebudowany w k. XVIII r. znajduje się na rozległej działce siedliskowej w otoczeniu dawnego parku pochodzącego z I poł. XIX w. Dwór frontem skierowany na południe przed którym znajduje się zrekonstruowany podjazd z kolistym klombem. Całość otoczona ogrodzeniem metalowym z bramą wjazdową z mурowanymi słupami. W obrębie założenia znajduje się staw oraz od 2007 r. altana ogrodowo-koncertowa. Budynek dworu mурowany z kamienia (fundamenty, częściowo ściany) oraz cegły pokryty tynkami cementowo-wapiennymi. Stolarka okienna drewniana z podziałem na 6 kwater w kolorze białym. Stolarka drzwiowa drewniana. Wzniesiony na planie prostokąta, parterowy z częściowym podpiwniczeniem. Na frontowej ścianie portyk z kolumnami, nakryty dachem dwuspadowym. Układ wnętrza dwutraktowy, a w osiach skrajnych z trzema traktami. Przykryty dachem dwuspadowym, łamanym z dachówką ceramiczną. Pierwotnie kryty gontem. Dwór stanowi wartościowy przykład dawnej wiejskiej architektury rezydencjonalnej o charakterze tzw. "dworku staropolskiego".

- **Kowalowa – kościół parafialny pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Mari Panny**

Kościół został wzniesiony w Ryglicach w drugiej połowie XVII w., a w latach 1767 – 1772 gruntownie go odnowiono i przebudowano. Kościół przeniesiono w obecne miejsce w 1947 r., a następnie w Kowalowej w 1952 r. założono parafię. Budynek jest obiektem jednonawowym, drewnianym o konstrukcji zrębowej z pionowym szalowaniem. Do korpusu przylega mурowana zakrystia, a przy nawie głównej znajduje się kaplica oraz dwie kruchty. Wnętrze nakryte jest pozornym sklepieniem kolebkowym, z płaskimi odcinkami stropowymi po bokach, wspartymi na dwóch kręconych kolumnach. Dachy kościoła dwu i trójspadowe, kryte blachą z barokową wieżyczką na sygnaturkę w części centralnej nad nawą. Wnętrze świątyni zdobią m.in. ołtarze nawiązujące do tradycji baroku.

- **Lubcza – kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa**

Kościół parafialny pw. NSPJ r. wznoszony w latach 1895 - 1900 według planów tarnowskiego architekta i budowniczego Adolfa Juliusza Stapfa, prawdopodobnie współtworzonych lub konsultowanych z Janem Sasem Zubrzyckim we Lwowie. Świątynia została konsekrowana w dn. 6 czerwca 1902 r. przez tarnowskiego bp Leona Wałęgę. W latach kolejnych trwały prace przy wyposażeniu kościoła. W latach 1902-1905 powstały neogotyckie ołtarze przez rzeźbiarza J. Wróbla. W 1913 r. wykonana została polichromia figuralno-ornamentalna przez mal. Krzeczkowskiego, którą przez ostatnie lata odślaniano i konserwowano. Budynek kościoła orientowany w kierunku południowym, neogotycki, murowany z cegły z użyciem kamienia, z wątkami cegieł gotyckimi tzw. polskimi, mury oszkarpowane. Elewacja zwieńczona pod okapem fryzem kostkowym i dekoracją płycinową o geometrycznych motywach. Bazylikowy, trzynawowy. Po bokach prezbiterium znajdują się przybudówki zakrystyjne (od wsch. zakrystia, od zach. kaplica). Dachy kościoła siodłowe pokryte dachówką ceramiczną. Nad przybudówkami daszki pulpitarne z blachą "na rąbek". Wieża na rzucie kwadratu wtopiona częściowo w korpus budowli. Wieżyczka na sygnaturkę ośmioboczna z latanią oraz hełmem ostrosłupowym.

- **Ryglice – kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Panny i Męczennicy**

Budynek kościoła posiada cechy architektury sakralnej eklektycznej z elementami sztuki neoromańskiej i neorenesansowej. Wzniesiony w latach 1928-40 staraniem ks. Dziekana Jakuba Wyrwy, prawdopodobnie według projektu arch. Jana Sas-Zubrzyckiego. Murowany z cegły z użyciem kamienia. Trójnawowy z transeptem i prezbiterium na szerokość nawy. Przy korpusie od frontu masywna czworoboczna wieża, nakryta baniastym hełmem, poprzedzona półkolistym portalem ujętym po bokach wieżyczkami. Dachy nad nawami łamane, nad prezbiterium i transeptem dwuspadowe z wieżyczką na sygnaturkę na skrzyżowaniu nawy i transeptu. Mury naw ujęte szarpami, elewacje zwieńczone fryzem ceglany, arkadkowym. Otwory okienne półkoliście zwieńczone z kamienną kostką w nadprożu. Okna nawy przeszklone szkłem witrażowym. Ściany wewnątrz budynku tynkowane bez polichromii, z boazeriami w dolnych partiach. Nawy boczne i ramiona transeptu wydzielone kamiennymi filarami podtrzymującymi przęsła sklepień krzyżowych. Posadzka z płyt ceramicznych. Wnętrze zdobi różnorodny wystrój, wśród ozdobnego wyposażenia znajduje się m.in.: rokokowy ołtarz główny, manierystyczne ołtarze boczne, klasycystyczny ołtarz w transepcie, rokokowa ambona, renesansowa chrzcielnica, kropielnice z XVI i XIX wieku.

- **Ryglice – (Brzeziny) zespół dworsko – parkowy**

Założenie ma swój początek ok. 2 poł. XIX w., usytuowane jest ok. 2 km od centrum Ryglic. W skład zabudowy wchodzi budynek dawnego dworu (rządca), oraz budynki gospodarcze: stodoła podworska, obora (częściowo zachowana) i spichlerz (przyziemie). Budynek dworu posiada skromny historyzujący wystrój elewacji i kubaturę zbliżoną do wiejskiego budynku mieszkalnego. Wzniesiony na planie prostokąta, jako obiekt parterowy, murowany z kamienia i cegły, w całości tynkowany. Do frontowej ściany przylega ganek drewnianej konstrukcji słupowo – ramowej, oszalowany dołem deskami. Zarówno korpus główny jak i ganek posiadają dachy dwuspadowe kryte blachą. Rozplanowanie wnętrza dwutraktowe, pięcioosiowe z przechodnią sienią na osi. We wnętrzu ściany

i sufity tynkowane. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana. W części zachowały się okna podwójne, dwuskrzydłowe, czteropolowe z ozdobnym obramowaniem profilowanym w tynku. Stodoła wzniesiona na planie prostokąta jako budynek czterosząskieowy, dwuklepkowy. Posiada ławy fundamentowe z kamienia łamanego oraz mury w postaci słupów konstrukcyjno – nośnych, z bloczków kamiennych. Ściany stanowią deski szalunkowe przytwierdzone do belek oczepu, podwaliny i belki środkowej pomiędzy słupami. Stodoła nakryta dachem dwuspadowym, o więźbie krokwiowo-płatwiowej, krytym dachówką cementową. Nad szczytami niewielkie naczółki, a szczyty szalowane deskami w układzie pionowym na styk. We wnętrzu klepiska ziemno gliniane, a w sąsiedkach podłogi z żerdzi. Do północnej ściany dostawiona mała szopa z daszkiem pulpitem. Obecna stodoła stanowi pozostałość większego obiektu, po którym widoczny jest obrys fundamentów. Jest to budynek dwuwewnętrzny. Posiada fundamenty z kamienia łamanego, ściany murowane z cegły i kamienia, współcześnie przemurowane bloczkami cementowymi. W części historycznej ściany pokryte tynkiem. W niewielkich otworach okiennych zachowały się elementy stolarki drewnianej, dwuskrzydłowej. Drzwi deskowo spągowe, jednoskrzydłowe. Dach budynku dwuspadowy o konstrukcji krokwiowo – płatwiowej, kryty dachówką. Spichlerz pozostał tylko w części przyziemia. Został rozebrany w latach 1994-95. Pierwotnie był budynkiem drewnianym, o konstrukcji zrębowej, jednowniętrzny z dachem dwuspadowym. Zachowaną pozostałość w formie przyziemia stanowią kamienne fundamenty z częściowo zachowaną ścianą z deskowaniem, kryte blachą falistą. Założenie dworsko-parkowe w Ryglicach, przysiółek Brzeziny, stanowi cenny przykład dawnej zabudowy zagrodowej, będącej charakterystycznym elementem krajobrazu kulturowego Ryglic.

- **Ryglice – zespół pałacowo – parkowy**

Zespół pałacowo – parkowy usytuowany jest w północnej części Ryglic, na stoku łagodnie opadającym w kierunku wschodnim. Ukształtowany w poł. XVII w., przekształcany na przestrzeni kolejnych wieków. Obecnie zachowane założenie tworzy pałac w otoczeniu pozostałości dawnego parku oraz zabudowa gospodarcza ze spichlerzem z 1756 r. Na klombie przed budynkiem pałacu znajduje się figura Matki Bożej na postumencie. Po stronie południowej znajdują się stawy.

Budynek pałacu wzniesiony w 1656 roku, gruntownie przebudowany w początku XIX w. i w połowie XX w. Murowany z cegły, z użyciem kamienia, tynkowany. Jest to obiekt piętrowy, częściowo podpiwniczony. Założony na planie prostokąta z dobudowanym skrzydłem (L). Korpus frontowy, dwutraktowy, z centralnie usytuowaną sienią. Rozplanowanie to powtórzone w kondygnacji piętra. Dobudowane skrzydło posiada układ dwutraktowy. Korpus główny nakryty dachem czterospadowym, skrzydło dachem trójspadowym. Więźba dachowa krokwiowo – płatwiowa ze stolcami, pokryta dachówką ceramiczną. Elewacja frontowa i południowa posiada balkony wsparte na

kolumnach, zwieńczone potrójnym półkolistym szczytem. Estetyka budynku utrzymana w tradycji baroku.

Park został założony na bazie starszego ogrodu tarasowego w typie włoskim z 2 poł. XVII wieku. Przekształcony i przekomponowany w 1 poł. XIX w. Rekonstrukcję założenia w oparciu o plany katastralne przeprowadził prof. G. Ciołek. Obecny park tworzy owalny klomb przed budynkiem pałacu, stawy po stronie południowej oraz pozostałości dawnego sadu i alei oddzielającej pałac od zabudowy gospodarczej. Drzewostan tworzą głównie gatunki liściaste oraz wtórne nasadzenia iglaste. Przed budynkiem pałacu znajduje się kapliczka z 1887 r. z fundacji Mieczysława i Stefanii Szczepańskich – właścicieli majątku w Ryglicach. Kapliczkę posiada formę kamiennego postumentu z ceramiczną figurą Matki Bożej z Dzieciątkiem prawdopodobnie przywieziona z zagranicy. Niniejsze założenie stanowi ważny element krajobrazu kulturowego gminy o wysokich wartościach historycznych i artystycznych.

- **Ryglice – spichlerz podworski**

Spichlerz wybudowany w roku 1756, co potwierdza data z napisem inskrypcyjnym na nadprożu drzwi wejściowych. Wzniesiony jako część zespołu pałacowo-folwarczno-parkowego założonego z fundacji ówczesnych właścicieli Ryglic – Ankwiczów. Spichlerz drewniany, konstrukcji zrębowej, parterowy, na planie wydłużonego prostokąta, czterowniętrzny. Dach o więźbie krokwiowo-płatwiowej, kryty dachówką ceramiczną. Fundament wykonany z luźno ułożonych kamieni, „pecek” pod węglami i węzłami konstrukcyjnymi budynku. Od frontu posiada podbicie z betonu. Konstrukcja ścian zrębowa, z belek drewna modrzewiowego, z wiązaniem na tzw. rybi ogon. Strop nad pomieszczeniami belkowy z otworami na poddasze. Podłogi deskowe układane na legarach. Otwory okienne małe, kwadratowe z kutymi kratami. Otwory drzwiowe prostokątne, jednoskrzydłowe deskowo-spągowe. W obramieniu otworu drzwiowego w północnej elewacji frontowej ryty napis o treści: „Die 21 Mai Anno Dni 1756”.

- **Ryglice – cmentarz wojenny nr 167 z okresu I wojny światowej**

Cmentarz założony na terenie o powierzchni 1129 m² według projektu austriackiego rzeźbiarza Heinricha Schola. Wejście stanowi monumentalna drewniana brama odtworzona podczas ostatniego remontu w 2022 roku. Pomnik centralny stanowi kamienny monumentalny postument z krzyżem i tablicą z inskrypcją w języku niemieckim (w tłumaczeniu: Żaden wieniec nie ozdobi czoła godniej niż miłość Ojczyzny). Na cmentarzu, w 166 grobach pojedynczych i 30 mogiłach zbiorowych pochowano 312 żołnierzy armii austro – węgierskiej oraz 125 żołnierzy armii rosyjskiej (w tym 6 oficerów) poległych 19 grudnia 1914 r. oraz 5-6 maja 1915 r. Układ mogił symetryczny, kwaterowo-rzędowy. Nagrobki betonowe z metalowymi i żeliwnymi krzyżami i emaliowanymi tabliczkami inskrypcyjnymi. Istniejący starodrzew stanowi pierwotny wystrój cmentarza z okresu jego budowy.

- **Zalasowa – kościół parafialny pw. Św. Jana Ewangelisty**

Budynek kościoła posiada cechy architektury sakralnej neoromańskiej. Wzniesiony w latach 1844-1848 staraniem proboszcza Ks. Piotra Paszywki, nakładem Księcia Władysława Sanguszki, przy pomocy parafian, przekształcony w 2 poł. XX w. Trzynawowy, z węższym trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Przy prezbiterium piętrowe przybudówki zakrystyjne. Nawa główna na planie

prostokąta, z krótszymi nawami bocznymi wydzielonymi arkadami wspartymi na kolumnach. Nawy boczne od zachodu posiadają przedsionki. Wnętrza nakryte sklepieniami żaglastymi na gurtach i żelbetowymi stropami kasetonowymi. Dachy prezbiterium i korpusu siodłowe, nad przybudówkami i nawami bocznymi trójspadowe. Dachy kryte blachą. Elewacje zewnętrzne tynkowane gładko ze skromnym detalem architektonicznym. Bogatsze opracowanie posiada fasada, rozczłonkowana pozornymi wielobocznymi wieżyczkami z narożami ujętymi szerokimi pilastrami ze sterczynami z daszkami i krzyżami. Szczyt fasady posiada fryz arkadkowy. W centrum mieści się kolistą płycina z mozaikowym wizerunkiem Maki Bożej z Dzieciątkiem. Bezpośrednio przed fasadą kościoła usytuowana dzwonnica wzniesiona w latach 1870-1880. Posiada formę potrójnej arkady, w której mieszczą się dzwony. Podstawa na planie prostokąta wymurowana z kamienia. Górna część wzniesiona z cegły, tynkowana, posiada profilowany wydatny gzyms, powyżej szczyt zbliżony kształtem do trójkąta z gzymsem łamanym. Gzymsy z obróbką blacharską. Na szczycie niewielki postument w formie kostki z ażurowym krzyżem na szczycie.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. analiza szans i zagrożeń

Stan zachowania zabytków nieruchomych w gminie Ryglice jest dość zróżnicowany w zależności od kategorii obiektów. W najlepszym stanie są zachowane zabytki sakralne - zespoły kościelne oraz obiekty będące własnością samorządu terytorialnego. Aktualny stan dziedzictwa kulturowego dokonano w ramach analizy SWOT i przeanalizowano czynniki mające na to wpływ. Ogólne wytyczne wynikające z tej analizy są stosunkowo proste ale jednocześnie trudne do zrealizowania tj. unikanie zagrożeń czy emisji zanieczyszczeń, wykorzystanie szans, wzmocnienie słabych stron oraz opieranie się na mocnych stronach.

Mocne strony:

- prowadzenie aktualnej Gminnej Ewidencji Zabytków
- właściwie utrzymane najważniejsze zabytkowe obiekty sakralne oraz użyteczności publicznej, będące wizytówkami miasta i wsi
- występowanie obiektów zabytkowych i historycznych o wartościach ponadregionalnych np. spichlerz dworski w Ryglicach
- lokalizacja na przyrodniczych obszarach chronionych: z wysokimi walorami krajobrazowymi Parku Krajobrazowego Pasma Brzanki i otulinie parku w formie Obszaru Chronionego Krajobrazu Pogórza Ciężkowickiego

- krajobraz kulturowy nasycony licznymi kapliczkami przydrożnymi i krzyżami oraz drewnianym budownictwa
- uwzględnienie potrzeb ochrony zabytków i ochrony przyrody w dokumentach strategicznych i programowych gminy, a także planach zagospodarowania przestrzennego
- lokalna popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego
- szlaki turystyczne piesze i rowerowe
- zespoły sakralne objęte formą ochrony zabytków w postaci wpisania do rejestru zabytków
- możliwość pozyskania zewnętrznego dofinansowania na prace przy obiektach zabytkowych
- współpraca samorządu terytorialnego z właścicielami obiektów zabytkowych
- działalność Centrum Kultury Promocji i Turystyki w Ryglicach
- działalność Stowarzyszenia Zalasowianie oraz Stowarzyszenia Bistuszwian i Uniszowian, promujących tradycyjne elementy kulturowe regionu
- silne poczucie tożsamości lokalnej

Słabsze strony:

- niewystarczająca opieka przydrożnych kapliczek
- niewystarczająca oferta noclegów turystycznych opartych na miejscowych tradycjach
- zanikanie tradycyjnej drewnianej zabudowy regionalnej
- niewystarczająca promocja dziedzictwa kulturowego na poziomie powiatowym czy wojewódzkim
- brak oznaczeń informacyjnych prowadzących do przeważającej liczby zabytków
- brak oznaczeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków znakiem Błękitnej Tarczy
- niewystarczająca świadomość społeczna o obowiązkach właściciela do należytego utrzymywania zabytków

Szanse:

- bogate zaplecze dla rozwoju i popularyzacji lokalnego dziedzictwa kulturowego
- rozwój turystyki kulturowej poprzez wykorzystanie walorów kulturowych i historycznych
- popularyzacja regionalnych tradycji czy obrzędów ludowych
- promowanie tradycyjnego budownictwa ludowego i budowanie znaczenia lokalnej tożsamości tzw. małej ojczyzny
- możliwość pozyskania zewnętrznych dotacji na remonty i prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych
- użytkowanie zabytków z utrzymaniem historycznych lub wprowadzeniem nowych funkcji
- edukacja w dziedzinie zarządzania i dbałości o dziedzictwo kulturowe

Zagrożenia:

- brak wystarczającego zaplecza finansowego prywatnych właścicieli zabytków
- brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- postępujący zły stan obiektów zabytkowych
- zanikanie budownictwa drewnianego i brak czerpania wzorców ze starszej zabudowy
- niewłaściwie prowadzone prace przy obiektach zabytkowych niezgodnie ze sztuką konserwatorską i budowlaną

7. Priorytety i kierunki działania w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Niniejszy program określa główne kierunki działań i zadań dla wzmocnienia tożsamości lokalnej mieszkańców oraz właściwego eksponowania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Ryglice na lata 2025 – 2028.

Priorytet I – Rewaloryzacja lub rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

- Kierunek działań: powstrzymanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania realizując następujące zadania:
- realizacja założeń i wytycznych niniejszego programu,
 - realizacja opracowanego planu remontu przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy,
 - podejmowanie starań o dotacje zewnętrzne na utrzymanie i poprawę stanu zabytków nieruchomości i ruchomych będących własnością gminy jak i własnością osób prywatnych,
 - udzielanie pomocy finansowej na prace remontowe obiektów stanowiących własność prywatną, w szczególności obiektów mieszkalnych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, które wymagają dostosowania do obecnych standardów mieszkaniowych, w tym przypadku na podstawie uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo – konserwatorskie,
 - zachęcanie właścicieli tradycyjnej zabudowy drewnianej do podjęcia prac rewaloryzacyjnych obiektów zabytkowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji: agroturystyka, forma tzw. domów wakacyjnych,
 - podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na prace konserwatorskie kapliczek przydrożnych, w szczególności zlokalizowanych na terenach prywatnych,
 - montowanie systemu zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych.

Priorytet II – Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

- Kierunek działań: zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego poprzez realizację następujących zadań:
- zachowanie istniejącego historycznego układu urbanistycznego rynku w Ryglicach, istniejącego układu dróg lokalnych, rozplanowania istniejących układów przestrzennych wsi i przysiółków,
 - wprowadzenia zabudowy mieszkalno – rekreacyjnej na terenach wyłącznie do tego przeznaczonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
 - ograniczenie wprowadzania obiektów wielkopowierzchniowych w ukształtowanie jednostki urbanistyczne,
 - informowanie posiadaczy obiektów zabytkowych, że obiekty te są ujęte w ewidencji, celem zmniejszenia ilości samowolnych rozbiórek i przekształceń,
 - dążenie do jak najszybszego uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego szczególnie na terenach nasyconych obiektami zabytkowymi, wyznaczając także strefy ochrony panoram i przedpoli widokowych,

- podejmowanie starań w celu ujednolicenia i poprawy wyglądu wnętrz urbanistycznych, szczególnie na terenach o zróżnicowanej zabudowie pod względem formy i gabarytach,
- przy nowych realizacjach budowlanych w miejscach istniejącej zabudowy wprowadzenie zasad stosowania naturalnych materiałów budowlanych celem dostosowania się do historycznej tkanki miast i wsi,
- Kierunek działań: badanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego wraz z rozszerzeniem ochrony jego zasobu poprzez wykonanie następujących zadań:
 - realizowanie ustawowych zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami wspierając właścicieli prywatnych obiektów opracowując wnioski o wpis do rejestru zabytków o wartościach artystycznych, historycznych lub naukowych,
 - bieżące zarządzanie Gminną Ewidencją Zabytków,
 - prowadzenie kwerendy terenowej celem wyszukania obiektów o walorach zabytkowych a nie objętych ochroną konserwatorską.

Priorytet III – Badania i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości regionalnej.

- Kierunek działań: utrzymywanie i rozwój bogactwa kulturowego gminy oraz tożsamości regionalnej mieszkańców poprzez następujące zadania:
 - zachęcanie lokalnej społeczności do uczestnictwa w działaniach na rzecz kultury (zespoły, orkiestry, organizacje, biblioteki),
 - rozpowszechnianie sztuki ludowej tworzonej przez lokalnych twórców i artystów,
 - podejmowanie i wspieranie inicjatyw służących zachowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu,
 - docenianie i wyróżnianie działaczy zajmujących się rozpowszechnianiem i popularyzowaniem wiedzy i walorów gminy, np. poprzez indywidualne odznaczenie,
 - tworzenie społecznego zrozumienia dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie zasad promujących działania chroniące zabytki jako źródło tożsamości, wiedzy, dumy z przeszłości oraz tradycji.
- Kierunek działań: udostępnianie informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy poprzez:
 - ułatwiony dostęp do informacji o zabytkach w gminie na stronie internetowej gminy oraz w siedzibie urzędu gminy,
 - utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego,

- opracowanie mapy zabytków gminy, szlaków architektury zabytkowej, szlaków tematycznych jako atrakcyjnej formy promocji ułatwiającej dotarcie do wyznaczonych elementów dziedzictwa kulturowego (np. szlak najstarszych kapliczek, szlak pomników, szlak cmentarzy wojennych, szlak najstarszych obiektów drewnianych itp.).

➤ Kierunek działań: specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych dla właściwego przygotowania lub realizowania procesu inwestycyjnego poprzez wprowadzenie następujących zadań:

- monitorowanie oraz weryfikacja obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w utworzonej bazie komputerowej,
- aktualizowanie badań studialnych w zakresie rozpoznania zachowanego dziedzictwa kulturowego,
- finansowanie wykonanie dokumentacji z inwentaryzacją opisową i rysunkową zagrożonych obiektów zabytkowych.

➤ Kierunek działań: edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym w regionie poprzez wykonanie następujących zadań:

- organizowanie i udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych,
- wydawanie folderów promocyjnych, przewodników, map ze szlakami dziedzictwa,
- wyróżnianie dobrych przykładów realizacji konserwatorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych oraz organizowanie konkursów na najlepszego opiekuna/użytkownika zabytku,
- organizowanie spotkań dla mieszkańców i inwestorów w zakresie możliwości pozyskiwania funduszy na rewitalizację i remonty obiektów zabytkowych,
- ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym prace magisterskie i dyplomowe),
- wprowadzanie i rozpowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie zajęć tematycznych, wycieczek, konkursów fotograficznych itp.

Priorytet IV – Dziedzictwa kulturowe Gminy jako czynnik rozwoju.

➤ Kierunek działań: podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne poprzez:

- ustalenie zasad estetyki szyldów i reklam na obiektach zabytkowych,
- bieżące prace porządkowe na terenach parkowych, cmentarzach, skwerach itp.

➤ Kierunek działań: promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego poprzez kreowanie produktów turystyki kulturowej, wykonując następujące zadania:

- opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego,
- utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- wytworzenie produktów lokalnych/akcesoriów związanych z konkretnym zabytkiem,
- wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.

8. Instrumentarium realizacji GPOnZ

Realizacja Programu powinna być prowadzona przy współpracy gminnych władz samorządowych z Małopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Krakowie, Narodowym Instytutem Dziedzictwa, a także z innymi organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami w których statucie znajdują się regulacje dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami, właścicielami i zarządcami obiektów zabytkowych czy jednostkami muzealnymi.

Realizacja założeń Programu powinna być prowadzona przy pomocy następującego instrumentarium:

- *instrumenty prawne* – wynikające z przepisów prawnych (np. uchwalanie przepisów prawa miejscowego: miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, tworzenie parku kulturowego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wdrożenie uchwały krajobrazowej, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- *instrumenty finansowe* – finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków niebędących własnością gminy, dla właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków oraz włączonych do gminnej ewidencji zabytków;
- *instrumenty koordynacji* – realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych wojewódzkiej, powiatowej czy gminnej strategii i innych dokumentach dotyczących rozwoju lokalnego, np. współpraca z związkami wyznaniowymi, ośrodkami naukowymi w zakresie opieki nad zabytkami
- *instrumenty społeczne* – m.in. system konsultacji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, systemy szkoleń dla właścicieli obiektów zabytkowych, działania prowadzące do tworzenia nowych miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- *instrumenty kontrolne* – m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego na poziomie

gminy, sporządzanie sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz jego aktualizacja.

9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Na podstawie art. 87 ust. 1 i ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, program opieki nad zabytkami sporządzany jest na okres 4 lat, a obowiązkiem Wójta Gminy jest opracowanie sprawozdania co dwa lata z realizacji zadań określonych w programie i przedstawienie go Radzie Gminy Ryglice. Sprawozdanie należy wykonać po dokonaniu oceny realizacji założeń programowych.

Przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki:

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja lub rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów,
- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości regionalnej.

- liczba opracowanych prac studialnych (np. studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego),
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych,
- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (folderów promocyjnych, przewodników),

- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu IV: Dziedzictwa kulturowe Gminy jako czynnik rozwoju.

- jakość estetyki zmienionych lub nowych szyldów i reklam,
- ilość wprowadzonych produktów regionalnych oraz ich dostępność,
- ilość nowych tablic informacyjnych.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega m.in. na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o tym zabytku, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie.

Na zasadach i w trybie określonych odrębnymi przepisami, prace konserwatorskie, restauratorskie

i roboty budowlane przy zabytkach będących w posiadaniu jednostek organizacyjnych, zaliczanych do sektora finansów publicznych, są finansowane ze środków finansowych przyznanych odpowiednio przez dysponentów części budżetowych bądź jednostki samorządu terytorialnego, którym podlegają te jednostki. Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

➤ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Prace muszą być realizowane w ramach zadań mieszczących się w ogłaszanych przez ministra programach dotyczących ochrony zabytków na dany rok. Zasady określone zostały w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

➤ Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie

Każdego roku MWKZ opracowuje regulamin, który określa zasady i tryb postępowania przy ubieganiu się o dotację celową oraz przy udzielaniu dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa małopolskiego w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Krakowie. Dotacje te przyznawane są ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Małopolski. Regulamin wskazuje także rodzaj prac, na które można uzyskać dofinansowanie:

1. *Sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;*
2. *Przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;*
3. *Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;*
4. *Opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;*
5. *Wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;*
6. *Sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;*
7. *Zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;*
8. *Stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;*
9. *Odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie,
z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;*
10. *Odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;*
11. *Odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;*
12. *Modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;*
13. *Wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;*
14. *Uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości
o własnych formach krajobrazowych;*
15. *Działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;*
16. *Zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;*
17. *Zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.*

➤ Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, Departament Kultury.

Sejmik Województwa Małopolskiego zgodnie z uchwałą nr XII/145/19 z dnia 26 sierpnia 2019 r., zmienioną uchwałą Nr LXVII/1006/23 z dnia 29 maja 2003 r, określił zasady udzielania dotacji z budżetu województwa małopolskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. Oprócz programu „Ochrona Zabytków Małopolski 2024”, dla jednostek samorządu terytorialnego proponowany jest jednocześnie drugi konkurs „Kapliczka” dot. podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkowych kapliczkach.

➤ Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych

oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zdań z zakresu ochrony zabytków

Zakres finansowy i planowane nakłady finansowe na prace konserwatorskie obiektów zabytkowych na lata 2025-2028:

Lp.	Nazwa zadania	Nakłady finansowe (zł)	Rok	Nr działki (zabytku)
1.	Rewitalizacja zabytkowego cmentarza w Ryglicach – Rządowy Fundusz Polski Ład	400 000,00 – środki z funduszu 10 000,00- środki własne gminy 45.090,00 – środki własne poza projektem	2024-2025	Dz. 990
2.	Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach znajdujących się na terenie miasta i gminy Ryglice, wpisanych do rejestru zabytków, w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków – Kościół Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Lubczy <ul style="list-style-type: none"> • Hydroizolacja fundamentów neogotyckiego kościoła 	244 990,00 – dotacja 5 010,00 – środki własne gminy	2024-2025	Dz. 2759
3.	Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach znajdujących się na terenie miasta i gminy Ryglice, wpisanych do rejestru zabytków, w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków – Kościół Rzymskokatolicki pw. Św. Katarzyny PM w Ryglicach <ul style="list-style-type: none"> • Prace konserwatorskie przy zabytkowych obrazach i rzeźbach 	196 000,00 – dotacja 4 000,00 – środki własne gminy	2024-2025	Dz. 1734/3
4.	Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane	150 000,00 – dotacja 5 000,00 – środki własne	2024-2025	Dz. 1682

	przy zabytkach znajdujących się na terenie miasta i gminy Ryglice, wpisanych do rejestru zabytków, w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków – Kościół Rzymskokatolicki pw. Św. Jana Ewangelisty w Zalasowej <ul style="list-style-type: none"> • Remont organów piszczalkowych 	gminy		
5.	Prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach znajdujących się na terenie miasta i gminy Ryglice, wpisanych do rejestru zabytków, w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków – Kościół Rzymskokatolicka pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny w Kowalowej <ul style="list-style-type: none"> • Remont dachu, rynien oraz odeskowania zewnętrznego 	147 000,00 – dotacja 3 000,00 – środki własne gminy	2024-2025	Dz. 291

2. Podjęcie uchwały o możliwości przyznawania dotacji celowych z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków
3. Pomoc w pozyskaniu środków zewnętrznych na prace restauratorsko-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie stanowiących własności gminy np. projekty unijne
4. Tworzenie form ochrony konserwatorskich poprzez ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków województwa małopolskiego obiektów o wysokich wartościach historycznych, artystycznych czy naukowych
5. Umieszczenie zapisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w strategii rozwoju gminy
6. Udzielanie wsparcia działalności kulturalnej związanej z ochroną zabytków i lokalnych tradycji prowadzonej przez organizacje pozarządowe
7. Ciągły monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

Załącznik do Gminnego Programu

Opieki nad Zabytkami

**Wykaz działek należących do gminy Ryglice w podziale na karty adresowe
zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych**

ZABYTKI NIERUCHOME

Bistuszowa

1. nr dz. 24,

Kowalowa

1. nr dz.: 294, 155,

Lubcza

1. nr dz.: 1606,

Ryglice

1. nr dz.: 672, 673/10, 1000/1, 990, 672, 963,966/1, 966/2, 703/1, 705/3, 643, 960,

Zalasowa

1. nr dz.: 2390

STANOWISKO ARCHEOLOGICZNE

Bistuszcza:

1. nr dz.: 284, 274/20, 237,

Joniny:

1. nr dz.:722, 723,

Kowalowa:

1. nr dz.: 64/1, 420, 278, , 596/2, 596/3,

Lubcza:

1. nr dz.: 670/2, ,1255, 189/1, 251/1, 251/2,

Ryglice:

1. nr dz.: 705/1, 766/2, 769/4, 772/10, 1084/1, 1088, 1335/3, 1336/1, 1361/2

Wola Lubecka:

1. nr dz.: 627, 272/2

Zalasowa:

1. nr dz.: 2187/2, 3022/4, 3023/6, 309/1, 882/2, 883/2, 841/6, 841/7, 1436/6, 3272,